

**Haggadah at the Source:
A Reader**

2008

by Rabbi Reuven Z. Cohn

©2000-2008 Rabbi Reuven Z. Cohn
All rights reserved.

For permission to reprint, contact the author
at
rabbicohn@gmail.com

Table of Contents

Reference Sheets

Talmud- The Six Orders of the Mishnah	1
Generations of the Talmud	2

Core Texts

1. The Classic Haggadah	3
2. Mishnah Pesachim, Chapter 10	17
3. Tosefta Pesachim, Chapter 10	21

Biblical Verses

4. Deuteronomy 26 <i>The verses</i>	24
-------------------------------------	----

Key to fonts

- **Mishnah:** generally in Narkisim, a serif font; enclosed in a black box. נרקיסים
- **Tosefta:** in Arial, a sans-serif font; enclosed in a gray box. אריאל
- Comparing **Tosefta** to **Mishnah**: Tosefta text that is also in the Mishnah is in Times New Roman, a serif font, in both text and translation, but is underlined and **bolded** in the Hebrew text only.

I. Zera'im – Seeds

Berachot	Blessings BJ
Peah	Gleanings (Lev. 19: 9-10) J
Demai	Doubtfully tithed produce J
Kilayim	Diverse Kinds (Deut.22: 9-11) J
Shevi'it	Sabbatical Year (Ex. 23:10-11) J
Terumot	Raised Offerings (Lev. 22:10-14) J
Ma'aserot	Tithes (Num. 18:21) J
Maaser Sheni	Second Tithe (Deut.14:22ff.) J
Challah	Dough Offerings (Num. 15: 17-21) J
Orlah	Fruit of young trees (Lev. 19: 23-25) J
Bikkurim	Firstfruits (Deut. 26:1-11) J

II. Mo'ed – Holidays

Shabbat	The Sabbath BJ
Eruvin	Sabbath boundaries BJ
Pesachim	Passover BJ
Shekalim	The Shekel dues (Ex. 30: 11-16) J
Yoma	Yom Kippur BJ
Sukkah	Tabernacles BJ
Betzah	Festival laws BJ
Rosh haShanah	New Year and calendar BJ
Ta'anit	Fast days BJ
Megillah	Purim BJ
Mo'ed Katan	Festival Intermediate days BJ
Chagigah	Festival sacrifices (Deut. 16: 16-17) BJ

III. Nashim – Women

Yevamot	Levirate marriage (Deut. 25:5-10) BJ
Ketubbot	The marriage contract BJ
Nedarim	Vows (Num. 30) BJ
Nazir	The Nazirite (Num. 6) BJ
Sotah	The suspected wife (Num. 5:11ff.) BJ
Gittin	Divorce BJ
Kiddushin	Marriage BJ

Key

M - Tractate has neither Babylonian nor Jerusalem Talmud
 BJ - Tractate has both Babylonian and Jerusalem Talmud
 B or J - Tractate has only one of the Talmudim

Note: All tractates have Tosefta except:
 Avot, Tamid, Middot, Kinnim.

IV. Nezikin – Damages

Baba Kamma	Torts BJ
Baba Metzia	Civil law BJ
Baba Batra	Property law BJ
Sanhedrin	Courts BJ
Makkot	Lashes (Deut. 25:2) BJ
Shevu'ot	Oaths BJ
Eduyyot	Testimonies on traditions M
Avodah Zarah	Idolatry BJ
Avot	Ethical maxims M
Horayot	Incorrect court rulings (Lev. 4:22ff.) BJ

V. Kodoshim – Holy Things

Zevachim	Animal sacrifices B
Menachot	Flour offerings B
Chullin	Animals slaughtered for food B
Bechorot	First borns (Deut.15:19ff.) B
Arachin	Vows based on valuation (Lev.27:1-8) B
Temurah	The substituted offering (Lev. 27:10) B
Keritot	Extirpation (Lev. 18:29) B
Me'ilah	Sacrileges (Lev. 5:15-16) B
Tamid	Daily sacrifice (Num. 28:3-4) B
Middot	Dimensions of the Temple M
Kinnim	The bird offering (Lev. 5:7ff.) M

VI. Tohorot – Pure Things

Kelim	Impurity of articles M
Ohlot	Impurity by being under the same roof (Num.19: 14-15) M
Nega'im	Leprosy (Lev. 13,14) M
Parah	The Red Heifer (Num. 19) M
Tohorot	Purity M
Mikva'ot	Ritual bathing M
Niddah	The menstruant BJ
Machshirin	Liquid predisposing food to impurity (Lev. 11:38) M
Zavin	Body fluxes (Lev. 15) M
Tevul Yom	Impurity between immersion and sunset (Lev. 22: 6-7) M
Yadayim	Impurity of hands M
Uktzin	Stalks – parts of plants susceptible to impurity M

Based on Encyclopedia Judaica

Reference: Generations of the Talmud

Generations of *Tannaim*

1. First Generation

Rabban Yochanan b. Zakkai

Leader in 70 C.E.
Guides transition
to Yavneh.

2. Second Generation

Rabbi Joshua Rabbi Eliezer

Students of
Rabban
Yochanan b.
Zakkai.

Rabban Gamaliel
of Yavneh

Descendant of
Hillel.
Grandfather of
Rebbi

3. Third Generation

Rabbi Akiva

Leading *tanna*,
Supporter of
Bar Kochba

Rabbi Yishma'el

Interpreter of
Scripture

Bar Kochba Rebellion 132-135 C. E.

4. Fourth Generation

R. Meir
R. Judah
R. Yossi
R. Shimon
[bar Yochai]
R. Elazar

Surviving
students of
R. Akiva.
Drive to
finalize
Mishnah

Beruria

The only
woman in
role of *tanna*

Rabban Shimon
b. Gamaliel

Leads in Galilee
after Bar Kochba
Rebellion.

5. Fifth Generation

Rabbi Judah haNasi – Rebbi רבִּי

Editor of Mishnah.
Nasi = ‘Prince’
or ‘Patriarch’

Generations of *Amoraim*

Land of Israel	Babylonia
1. R. Shimon b. Yehotzadak / R. Oshaya Rabba / R. Joshua b. Levi – Lod / R. Yannai – Galilee	1. Rav Abba Aricha, student of Rebbi, returns home 219 d. 247 / Samuel expert in business law; d. 254
2. R. Yochanan d. 279 and Resh Lakish – Tiberias / R. Elazar [b. Pedat] from Babylonia	2. Rav Judah [b. Yechezkel] d. 299 / Rav Huna d. 297 / Rav Hisda d. 309 / Rav Nachman
3. R. Avahu – Caesaria / R. Zeira from Babylonia / R. Ammi / R. Assi / R. Hiyya bar Abba from Babylonia / R. Samuel bar Nachman Aggadah Roman Empire adopts Christianity	3. Rabba d. 320 / Rav Joseph d. 323
4. R. Dimi and Rabin / <i>nechuti</i> , connecting the two centers / R. Chelbo / R. Yirmiyah from Babylonia	4. Abbaye d. 338 / Rava d. 352 / Rav Nachman bar Yitzchak d. 356
5. R. Tanhuma Aggadah / R. Yossi bar Abin / R. Manna / R. Hananiah – Tzipori	5. Rav Pappa d. 376 6. Rav Ashi d. 424 / Ravina / Amemar / Mar Zutra 7. Mar bar Rav Ashi d. 468 8. Ravina [bar Rav Huna] d. 500

Dates listed for amoraic era are from *Epistle of Sherira Gaon* (written 987) as interpreted by I. Gafni, *The Jews of Babylonia in the Talmudic Era*, p.245.

קִדְשׁ**Kadesh***The seder opens with the recital of the Kiddush*

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן

1.1 Blessed are You, Lord, our God, Ruler of the universe,
who creates the fruit of the vine.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל עַם
וְרוֹמְמָנוּ מִכָּל לָשׁוֹן
וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו.

1.2 Blessed are You, Lord, our God, Ruler of the universe,
who has chosen us from all people,
and raised us above all tongues,
and made us holy through his *mitzvot*.

וְתַתֵּן לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה
מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה,

And you have given us, Lord, our God, in love
festivals for happiness,

חַגִּים וְזִמְנִים לְשִׂשׁוֹן,

feasts and festive seasons for rejoicing,

אֶת יוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה,
זְמַן חֲרוּתֵנוּ מִקְרָא קִדְּשׁ,

this day of Chag haMatzot,
the time of our freedom, a holy convocation,

זָכַר לִיציאת מצרים.

a remembrance of the exodus from Egypt.

כִּי בָנוּ בְּחִרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָּ מִכָּל
הָעַמִּים, וּמוֹעֲדֵי קִדְּשֶׁךָ בְּשִׂמְחָה

For you have chosen us and sanctified us from all
the nations, and your holy festivals in happiness

וּבְשִׂשׁוֹן הַנִּחְלָתָנוּ.

and joy you have given us as a heritage.

בְּרוּךְ אַתָּה יי מִקְדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים.

Blessed are You, Lord, who sanctifies Israel and the seasons.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בוֹרֵא מְאוּרֵי הָאֵשׁ.

1.3 Blessed are You, Lord, our God, Ruler of the universe,
who creates the lights of fire.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
הַמְּבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחָל, בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ,

1.4 Blessed are You, God, our God, Ruler of the universe,
who distinguishes between sacred and profane, between light and

בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים, בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁשָּׁת
יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. בֵּין קֹדֶשֶׁת שַׁבָּת

darkness, between Israel and the nations, between the seventh day and
the six work-days. Between the holiness of the Shabbat
and the holiness of the festival, you have distinguished.

וְאֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מְשַׁשָּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדְּשָׁתָּ.

and you have sanctified the seventh day above the six work-days.

הַבְּדִלְתָּ וְקִדְּשָׁתָּ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְּשֶׁךָ.

You have set apart and made holy Your people Israel with Your holiness.

בְּרוּךְ אַתָּה יי הַמְּבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ.

Blessed are You, Lord, who distinguishes between holy and holy.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
שֶׁהַחַיֵּינוּ וְקִיָּמָנוּ וְהַגִּיעָנוּ לַזְמַן הַזֶּה.

1.5 Blessed are You, Lord, our God, Ruler of the universe,
who gave us life, sustained us, and brought us to this time.

וְרַחֵץ**2.1 Urchatz***Wash hands in preparation for Karpas
without reciting the hand-washing blessing***כֶּרֶפֶס****2.2 Karpas***Dip vegetable in salt water, and recite:*

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה.

Blessed are You, Lord, our God, Ruler of the universe,
who creates the fruit of the earth.

יַחַץ**2.3 Yachatz***Break middle matzah, putting away half for afikomen [15.7 below]***מָגִיד****Magid***[3.1-14.1] Magid opens with a recital in Aramaic*

הָא לַחֲמַא עֲנִיָּא דִּי אָכְלוּ אֲבֹהֵתָנָא
בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם.

3.1 This is the bread of affliction that our fathers ate
in the land of Egypt.

כָּל דְּכָפִין יִיתִי וְיִיכֹל,

Let whoever is hungry come and eat.

כָּל דְּצָרִיךְ יִיתִי וְיִפְסַח.

Let whoever is needy come and do Pesach.

הַשְּׁתָּא הִכָּא

This year - here;

לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל.

next year - in the land of Israel.

הַשְּׁתָּא עֲבָדִי,

This year - slaves;

לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוֹרִין.

next year - free people.

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?
שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה,
הלילה הזה כולו מצה.
שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות,
הלילה הזה מרור.
שבכל הלילות אין אנו מטבילין
אפילו פעם אחת,
הלילה הזה שתי פעמים.
שבכל הלילות אנו אוכלין
בין יושבין ובין מסבין,
הלילה הזה כלנו מסבין.

4.1 How is this night different from all nights?

For on all nights we eat *chametz* and *matzah*,
on this night, *matzah* only.

For on all nights we eat other vegetables;
on this night *maror*.

For on all nights we do not dip
even once,

on this night twice

For on all nights we eat
either sitting or reclining;
on this night we all recline.

עבדים היינו לפרעה במצרים,
ויציאנו יי אלהינו ממש
ביד חזקה ובזרוע נטויה.
ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא
את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו
ובני בנינו משעבדים היינו
לפרעה במצרים.
ואפילו כלנו חכמים, כלנו נבונים,
כלנו זקנים, כלנו יודעים את התורה,
מצוה עלינו
לספר ביציאת מצרים
וכל המרבה לספר ביציאת מצרים
הרי זה משבח.

5.1 We were slaves to Pharaoh in Egypt,

and the Lord, our God, took us out from there
with a strong hand and with an outstretched arm.

And if *haKadosh Baruch Hu* had not taken
our fathers out of Egypt, then we, our children
and our children's children would have remained enslaved
to Pharaoh in Egypt.

And even if all of us were wise, all of us understanding,
all of us elders, all of us knowing the Torah,
it would still be a *mitzvah* upon us
to tell of the exodus from Egypt;
and the more one tells of the exodus from Egypt,
the more praiseworthy it is.

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע
ורבי אלעזר בן עזריה
ורבי עקיבא ורבי טרפון
שהיו מסבין בבני ברק, והיו מספרים
ביציאת מצרים כל אותו הלילה
עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם:
רבותינו
הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

5.2 A *ma'aseh* of Rabbi Eliezer and Rabbi Joshua

and Rabbi Elazar ben Azarya

and Rabbi Akiva and Rabbi Tarfon

who were reclining in B'nei Brak and were telling
of the exodus from Egypt all that night,
until their students came and said to them:

Our masters!

The time has come for reciting the morning Shma!

אמר רבי אלעזר בן עזריה:
הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי
שתאמר יציאת מצרים בלילות
עד שדרשה בן זומא: שנאמר,
למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים
כל ימי חייך
ימי חייך - הימים,
כל ימי חייך - הלילות.
וחכמים אומרים:
ימי חייך - העולם הזה,
כל ימי חייך - להביא לימות המשיח

5.3 Said Rabbi Elazar ben Azarya,

"Behold I am like seventy years old and did not merit

[understanding] that the exodus from Egypt be recited at night
until Ben Zoma expounded it, as it states:

*So that you may remember the day on which you left Egypt
all the days of your life* [Deut. 16:3].

The days of your life [would have implied only] the days;

all the days of your life [includes] the nights."

And the sages say:

"*The days of your life* [would have implied only] this world;

all the days of your life includes the messianic age."

ברוך המקום ברוך הוא.
ברוך שנתן תורה לעמו ישראל,
ברוך הוא

6.1 Blessed is haMaqom, blessed is He!

Blessed [is He] who gave the Torah to his people Israel.

Blessed is He!

כנגד ארבעה בנים דברה תורה.
 אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם
 ואחד שאינו יודע לשאול
 חכם מה הוא אומר?
 מה העדות והחקים והמשפטים
 אשר צוה יי אלהינו אתכם?
 ואף אתה אמר לו כהלכות הפסח:
 אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.
 רשע מה הוא אומר?
 מה העבדה הזאת לכם?
 לכם - ולא לו.
 ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל
 כפר בעקר.
 ואף אתה הקהה את שניו ואמר לו:
 בעבור זה עשה יי לי בצאתי
 ממצרים. לי - ולא לו.
 אילו היה שם, לא היה נגאל.
 תם מה הוא אומר?
 מה זאת? ואמרת אליו: בחזק יד
 הוציאנו יי ממצרים, מבית עבדים.
 ושאינו יודע לשאול - את פתח לו,
 שנאמר: והגדת לבנך ביום ההוא
 לאמר, בעבור זה עשה יי לי
 בצאתי ממצרים.

יכול מראש חדש,
 תלמוד לומר ביום ההוא,
 אי ביום ההוא יכול מבעוד יום,
 תלמוד לומר בעבור זה -
 בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה
 שיש מצה ומרור מנחים לפניך.

מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו
 ועכשיו קרבנו המקום לעבדתו
 שנאמר
 ויאמר יהושע אל כל העם, כה אמר יי
 אלהי ישראל: בעבר הנהר ישבו
 אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם
 ואבי נחור ויעבדו אלהים אחרים.
 ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר
 ואולך אותו בכל ארץ כנען
 וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק
 ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו.
 ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו,
 ויעקב ובניו ירדו מצרים.

ברוך שומר הבטחתו לישראל, ברוך הוא
 שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ,
 לעשות כמו שאמר לאברהם אבינו
 בברית בין הבתרים, שנאמר: ויאמר

6.2 The Torah speaks of four children:

One wise, one wicked, one simple
 and one who does not know how to ask.

The wise one, what does he say?

"What are the testimonies, the statutes and the laws
 that the Lord, our God, has commanded you?" [Deut. 6:20]
 You, in turn, tell him the laws of Passover, [up to] `we do not
 conclude with *afikomen* after the Pesach [M. Pesachim 10:8]."

The wicked one, what does he say?

"What is this service to you?!" [Ex. 12:26]

`To you,' but not to him!

Since he has excluded himself from the group,
 he has denied the essence.

You, therefore, blunt his teeth and say to him:

"It is because of this that the Lord did for me when I
 left Egypt"; [Ex. 13:8] `for me' - but not for him!

If he had been there, he wouldn't have been redeemed!"

The simple one, what does he say?

"What is this? And you shall say to him: *With a strong hand
 the Lord took us out of Egypt, from the house of slaves.*"
 [Ex. 13:14]

And the one who does not know how to ask, you open him,

as it is said: "You shall tell your child on that day:

*It is because of this that the Lord did for me
 when I left Egypt.*" [Ex. 13:8]

6.3 Perhaps from *Rosh Chodesh*?

The Torah therefore says, `On that day.'

If `On that day,' perhaps while it is still daytime;

the Torah therefore says, `It is because of this.'

`Because of this' I can say only at a time

when matzah and maror are placed before you.

7.1 From the beginning our fathers served idols;

but now *haMaqom* has brought us close to His service,
 as it is said:

"And Joshua said to all the people: Thus said the Lord,
 the God of Israel, 'Beyond the river used to live
 your fathers, Terach, the father of Abraham
 and the father of Nachor, and they served other gods.

And I took your father Abraham from beyond the river,
 and I led him through the whole land of Canaan.

And I increased his seed and gave him Isaac,

And I gave to Isaac and Esau.

And I gave to Esau Mt. Se'ir to possess it,

and Jacob and his sons went down to Egypt." [Joshua 24:2-4]

8.1 Blessed is the keeper of His promise to Israel, blessed is He.

For *haKadosh Baruch Hu* calculated the end,

to do as He had said to our father Abraham

at the Covenant between the Pieces, as it is said: "And He said

לְאַבְרָם, יָדַע תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֲךָ
בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וְעִבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם
אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר
יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי וְאַחֲרָי כֵּן יֵצְאוּ
בִּרְכָּשׁ גָּדוֹל.

וְהָיָא שְׁעֻמָּה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ
שְׁלֵא אֶחָד בְּלִבָּד עִמָּד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתָנוּ,
אֶלֹא שְׁבָכָל דּוֹר וָדוֹר
עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתָנוּ
וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילָנוּ מִיָּדָם.

to Abram, "You shall know that your seed will be strangers
in a land not theirs, and they will enslave them and afflict them
for four hundred years. But the nation whom
they shall serve, I shall also judge and after that they will come out
with great wealth." [Genesis 15:13-14]

8.2 And this is what has stood by our fathers and us!
For not just one alone has risen against us to destroy us,
but in each and every generation
they rise against us to destroy us;
and *haKadosh Baruch Hu* saves us from their hand!

צֵא וְלָמַד מֶה בִּקֵּשׁ לְבֵן הָאֲרָמִי לַעֲשׂוֹת
לְיַעֲקֹב אָבִינוּ. שְׁפָרְעָה לֹא גָזַר אֶלֹא עַל
הַזְכָּרִים וְלְבֵן בִּקֵּשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל,
שְׁנֹאֲמַר: אֲרָמִי אֵבֶד אָבִי
וַיֵּרֶד מִצְרַיִם וַיֵּגֶר שָׁם
בְּמִתִּי מְעַט וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל
עָצוּם וְרַב

וַיֵּרֶד מִצְרַיִם - אָנוּס עַל פִּי הַדְּבָר.
וַיֵּגֶר שָׁם - מִלְּמַד שְׁלֵא יֵרֶד יַעֲקֹב
אָבִינוּ לְהִשְׁתַּקֵּעַ בְּמִצְרַיִם אֶלֹא לְגוֹר שָׁם,
שְׁנֹאֲמַר:

וַיֹּאמְרוּ אֵל פַּרְעֹה, לְגוֹר בְּאֶרֶץ בְּאֵנוּ,
כִּי אֵין מְרֻעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ, כִּי
כָבֵד הָרָעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. וְעַתָּה יֵשְׁבוּ
נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן.

בְּמִתִּי מְעַט - כְּמָה שְׁנֹאֲמַר: בְּשִׁבְעִים
נֶפֶשׁ יֵרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרַיִם וְעַתָּה
שְׁמֶךָ יי אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרַב.
וַיְהִי שָׁם לְגוֹי - מִלְּמַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל
מְצִינִים שָׁם.

גָּדוֹל, עָצוּם - כְּמוֹ שְׁנֹאֲמַר: וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל פְּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ
בְּמֵאֵד מְאֹד, וַתִּמָּלֵא הָאֶרֶץ אֹתָם.

וְרַב - כְּמָה שְׁנֹאֲמַר: רַבְּבָה כְּצֻמָּח
הַשָּׂדֶה נִתְתִּיךָ, וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתִּבְּאִי
בְּעַדֵי עַדִּים, שְׂדֵים נִכְנּוּ וּשְׁעָרֶיךָ צִמְּחוּ,
וְאֶת עָרֶם וְעָרִיהָ. וְאַעֲבֹר עָלֶיךָ
וְאֶרְאֶךָ מִתְּבוֹסֶסֶת בְּדָמֶיךָ
וְאָמַר לְךָ בְּדָמֶיךָ חַיִּי
וְאָמַר לְךָ בְּדָמֶיךָ חַיִּי.

וַיַּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנֻנוּ, וַיִּתְּנוּ
עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה.

וַיַּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרַיִם - כְּמוֹ שְׁנֹאֲמַר:
הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה, וְהָיָה כִּי
תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל
שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחָם בָּנוּ, וְעָלָה מִן הָאֶרֶץ.
וַיַּעֲנֻנוּ - כְּמָה שְׁנֹאֲמַר: וַיִּשְׁמִימוּ עָלֵינוּ

9.1 Go and learn what Laban the Aramean wanted to do
to our father Jacob. For Pharaoh had decreed against
the male children only, but Laban wanted to uproot everyone -
as it is said: The Aramean wished to destroy my father;
and he went down to Egypt and sojourned there,
few in number; and he became there a nation - great
and mighty and numerous. [Deut. 26:5]

"And he went down to Egypt" forced by Divine decree.

"And he sojourned there" - this teaches that our father Jacob
did not go down to Egypt to settle, but only to sojourn there.

As it is said,

"And they said to Pharaoh, to sojourn in the land we have come,
for there is no pasture for your servants' flocks because
the hunger is severe in the land of Canaan; and now, please, let
your servants dwell in the land of Goshen." [Genesis 47:4]

"Few in number" as it is said: "With seventy persons, your fathers
went down to Egypt, and now, the Lord, your God, has made you as
numerous as the stars of heaven." [Deut. 10:22]

"And he became there a nation" this teaches that Israel
was distinctive there.

"Great, mighty," as it is said: "And the children of Israel
were fruitful and increased abundantly, and multiplied and
became very, very mighty, and the land was filled with them."
[Exodus 1:7]

"And numerous," as it is said: I caused you to thrive like the
plants of the field, and you increased and grew and became
very beautiful, your breasts fashioned and your hair grown
long, but you were naked and bare. And I passed over you
And I saw you wallowing in your bloods,
and I said to you "By your blood you shall live,"
and I said to you "By your blood you shall live!" [Ezekiel 16:7,6]

9.2 The Egyptians treated us badly and they made us
suffer, and they put hard work upon us. [Deut. 26:6]

The Egyptians treated us badly," as it is said:

Come, let us act cunningly with [the people] lest they multiply
and, if there should be a war, they will join our enemies,
and fight against us and leave the land." [Exodus 1:10]

"And they made us suffer," as it is said: "They set

שְׂרֵי מַסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם.
וַיִּבְנוּ עָרֵי מִסְכָּנוֹת לְפָרְעֹה.
אֶת פִּתּוֹם וְאֶת רַעַמְסֵס.
וַיִּתְּנוּ עֲלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה - כְּמוֹ
שֶׁנֶּאֱמָר: וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּכָרָךְ.

taskmasters over them in order to afflict them suffer with their burdens, and they built storage cities for Pharaoh, Pitom and Ramses." [Exodus 1:11]

"And they put hard work upon us," as it is said:

"And the Egyptians made the children of I srael work with rigor. [Exodus 1:13]

וַנִּצְעַק אֶל יי אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וַיִּשְׁמַע יי
אֶת קִלְנוֹ, וַיֵּרָא אֶת עֲנִינוֹ וְאֶת עֲמָלוֹ
וְאֶת לַחֲצֵנוֹ.

9.3 And we cried out to the Lord, the God of our fathers, and the Lord heard our voice and saw our affliction, our labor and our oppression. [Deut.26.7]

"And we cried out to the Lord, the God of our fathers," as it is said: "And it came to pass in those days,

the king of Egypt died; and the children of I srael groaned because of the servitude, and they cried out. And their cry for help from their servitude rose up to God." [Exodus 2:23]

And the Lord heard our voice" as it said:

"And God heard their groaning, and God remembered His covenant with Abraham, with I saac and with Jacob." [Exodus 2:24]

וַנִּצְעַק אֶל יי אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ - כְּמָה
שֶׁנֶּאֱמָר: וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם
וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, וַיָּאֲנֹחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעֲקוּ, וַתַּעַל שְׁוַעְתָּם אֶל
הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה.
וַיִּשְׁמַע יי אֶת קִלְנוֹ - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמָר:
וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר
אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם, אֶת
יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב.

And He saw our affliction," this refers to the separation from the way of the land, as it is said: "God saw the children of I srael and God took note." [Exodus 2:25]

"Our labor," this refers to the "children," as it is said:

"Every boy that is born, into the Nile you shall throw him, and every girl you shall keep alive." [Exodus 1:22]

And our oppression," this refers to the pressure, as it is said: "I have seen the oppression with which the Egyptians oppress them." [Exodus 3:9]

וַיֵּרָא אֶת עֲנִינוֹ - זֶה פְּרִישׁוֹת דֶּרֶךְ
אֶרֶץ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמָר: וַיֵּרָא אֱלֹהִים
אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע אֱלֹהִים
וְאֶת עֲמָלוֹ - אֵלּוּ הַבָּנִים. כְּמָה
שֶׁנֶּאֱמָר: כָּל הַבֵּן הַיְּלֹד הַיָּאֲרָה
תִּשְׁלִיכֶהוּ וְכָל הַבִּת תַּחְיֶה.
וְאֶת לַחֲצֵנוֹ - זֶה הַדָּחֶק, כְּמָה
שֶׁנֶּאֱמָר: וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלָּחֶץ
אֲשֶׁר מִצְרַיִם לַחֲצִים אֹתָם.

וַיּוֹצֵאנוּ יי מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה
וּבְזֶרַע נְטוּיָה וּבְמַרְא גָּדֹל
וּבְאִתּוֹת וּבְמִפְתִּים.

9.4 The Lord took us out of Egypt with a strong hand and an outstretched arm, and with awesome power, and with signs and wonders. [Deut. 26:8]

"The Lord took us out of Egypt," not through an angel, not through a seraph and not through a messenger.

Rather HaKadosh Baruch Hu in His glory by Himself!

As it is said: " I will pass through the land of Egypt in that night, and I will smite every first-born in the land of Egypt, from man to beast, and against all the gods of Egypt I will make judgments, I the Lord." [Exodus 12:12]

"I will pass through the land of Egypt,"

I and not an angel;

"And I will smite every first-born in the land of Egypt,"

I and not a seraph;

"And against all the gods of Egypt I will make judgments,"

I and not a messenger;

"I - the Lord," it is I, and none other!

"With a strong hand," this refers to the pestilence, as it is said:

"Behold, the hand of the Lord will be upon your livestock in the field, upon the horses, the donkeys, the camels, the herds and the flocks, a very severe pestilence." [Exodus 9:3]

וַיּוֹצֵאנוּ יי מִמִּצְרַיִם - לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ
וְלֹא עַל יְדֵי שֶׁרָף וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ,
אֲלֵא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכְבוֹדוֹ וּבְעֲצָמוֹ,
שֶׁנֶּאֱמָר: וַעֲבַרְתִּי בָאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה
הַזֶּה, וְהַפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בָּאֶרֶץ מִצְרַיִם
מָאָד וְעַד בְּהֵמָה, וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם
אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים. אֲנִי יי.

וַעֲבַרְתִּי בָאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה -
אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ

וְהַפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בָּאֶרֶץ מִצְרַיִם -
אֲנִי וְלֹא שֶׁרָף

וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים -
אֲנִי וְלֹא הַשְּׁלִיחַ.

אֲנִי יי - אֲנִי הוּא וְלֹא אֲחֵר.

בְּיַד חֲזָקָה - זֶה הַדְּבָר, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמָר:
הִנֵּה יָד יי הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה
בְּסוֹסִים, בַּחֲמֹרִים בְּגִמְלִים בְּבָקָר
וּבְצֹאן דְּבַר כְּבֵד מְאֹד

וּבִזְרַע נְטוּיָה - זוֹ הַחֶרֶב, כִּמָּה
שֶׁנֶּאֱמָר: וַחֲרָבוֹ שְׁלֹפָה בְּיָדוֹ, נְטוּיָה
עַל יְרוּשָׁלַיִם

וּבִמְרָא גָדֹל - זוֹ גְלוּי שְׂכִינָה,
כִּמָּה שֶׁנֶּאֱמָר: אוֹ הַנִּסָּה אֱלֹהִים לְבֹא
לְקַחַת לוֹ גּוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמִסַּת בְּאֶתֶת
וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבִיד חֲזָקָה וּבִזְרוּעַ
נְטוּיָה, וּבְמוֹרָאִים גְּדִלִים, כִּכֹּל אֲשֶׁר
עָשָׂה לָכֶם יי אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ.
וּבְאֵתוֹת - זֶה הַמִּטָּה, כִּמָּה שֶׁנֶּאֱמָר:
וְאֵת הַמִּטָּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ, אֲשֶׁר
תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֵת הָאֵתוֹת.

מִפְתִּים - זֶה הַדֶּם, כִּמָּה שֶׁנֶּאֱמָר:
וְנִתְּתִי מוֹפְתִים בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ. דָּם
וְאֵשׁ וְתִימְרוֹת עָשָׁן

"And with an outstretched arm," this refers to the sword, as it is said: "His sword was drawn, in his hand, stretched out over Jerusalem." [1Chronicles 21:16]

"And with awesome power," this is the revelation of *Shechinah*, as it is said: "Has any god ever tried to take for himself a nation from the midst of another, with trials, signs and wonders, with war and with a strong hand and an outstretched arm, and with awesome power, as the Lord your God, did for you in Egypt before your eyes!" [Deut. 4:34]

"And with signs," this refers to the staff, as it is said: "Take into your hand this staff with which you shall perform the signs." [Exodus 4:17]

"And wonders," this refers to the blood, as it is said: "And I shall show wonders in heaven and on earth. Blood, and fire, and pillars of smoke." [Joel 3:3]

דָּבָר אַחֵר: בְּיָד חֲזָקָה - שְׁתִּים, וּבִזְרַע
נְטוּיָה - שְׁתִּים, וּבִמְרָא גָדֹל - שְׁתִּים,
וּבְאֵתוֹת - שְׁתִּים, וּבְמוֹפְתִים - שְׁתִּים.
אֵלּוּ עֲשָׂר מִכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוא עַל הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם, וְאֵלּוּ הֵן:
דָּם צְפַרְדֵּי כְּנִים
עֶרֶב דָּבָר שְׁחִין
בֶּרֶד אֲרֵבָה חֲשֵׁךְ מַכַּת בְּכוֹרוֹת.

רַבִּי יְהוּדָה הִיא נוֹתֵן בָּהֶם סִמָּנִים
דְּצִ"ךְ עַד"ש בָּאֲחָ"ב.

9.5 Another explanation: "Strong hand" two;

"Outstretched arm," two; "Awesome power," two;

"Signs," two; "Wonders," two.

These are the Ten Plagues which *haKadosh Baruch Hu* brought upon the Egyptians, and these are they:

Blood, Frogs, Lice,

Wild Beasts, Pestilence, Boils,

Hail, Locust, Darkness, Slaying of the First-born

9.6 Rabbi Judah would give them acronyms ;

DeTzaCh; ADaSh; BeAChaV.

רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אוֹמֵר: מִנֵּין אֵתָּה אוֹמֵר שֶׁלְּקוֹ
הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם עֲשָׂר מִכּוֹת וְעַל הָיָם לְקוֹ חֲמִשִּׁים
מִכּוֹת? בְּמִצְרַיִם מָה הוּא אוֹמֵר? וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטְמִים
אֶל פֶּרְעֶה: אֲצַבֵּעַ אֱלֹהִים הוּא, וְעַל הָיָם מָה הוּא
אוֹמֵר? וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֵת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יי
בְּמִצְרַיִם, וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת יי, וַיֵּאֱמִינוּ בִּי וּבַמִּשָּׁה
עַבְדּוֹ. כִּמָּה לְקוֹ בְּאֲצַבֵּעַ? עֲשָׂר מִכּוֹת. אֲמֹר מַעֲתָה
בְּמִצְרַיִם לְקוֹ עֲשָׂר מִכּוֹת וְעַל הָיָם לְקוֹ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִנֵּין שְׁכָל מַכָּה וּמַכָּה שֶׁהֵבִיא
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם הִיא
שֶׁל אֲרֵבָה מִכּוֹת? שֶׁנֶּאֱמָר: יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ,
עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה, מִשְׁלַחַת מִלֵּאכֵי רָעִים. עֲבָרָה
- אַחַת, וְזַעַם - שְׁתֵּים, וְצָרָה - שְׁלֹשׁ, מִשְׁלַחַת
מִלֵּאכֵי רָעִים - אֲרֵבָה. אֲמֹר מַעֲתָה : בְּמִצְרַיִם
לְקוֹ אֲרֵבָעִים מִכּוֹת וְעַל הָיָם לְקוֹ מֵאֵתִים מִכּוֹת

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִנֵּין שְׁכָל מַכָּה וּמַכָּה שֶׁהֵבִיא
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם הִיא
שֶׁל חֲמֵשׁ מִכּוֹת? שֶׁנֶּאֱמָר: יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ,
עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה, מִשְׁלַחַת מִלֵּאכֵי רָעִים. חֲרוֹן
אֶפְסוֹ - אַחַת, עֲבָרָה - שְׁתֵּים, וְזַעַם - שְׁלוֹשׁ, וְצָרָה
- אֲרֵבָה, מִשְׁלַחַת מִלֵּאכֵי רָעִים - חֲמֵשׁ. אֲמֹר
מַעֲתָה : בְּמִצְרַיִם לְקוֹ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת וְעַל הָיָם
לְקוֹ חֲמִשִּׁים וּמֵאֵתִים מִכּוֹת

10.1 Rabbi Yossi the Galilean said: How do you know that the Egyptians were struck by ten plagues in Egypt, and then were struck by fifty plagues at the sea? In Egypt it says of them, "The magicians said to Pharaoh 'This is the finger of God.' At the sea it says, "Israel saw the great hand that the Lord laid against Egypt; and the people feared the Lord, and they believed in the Lord and in His servant Moses." Now, how many were they struck by 'the finger'? Ten plagues! Thus you must conclude that in Egypt they were struck by ten plagues, at the sea they were struck by fifty plagues!

Rabbi Eliezer said: How do we know that each individual plague which *haKadosh Baruch Hu* brought upon the Egyptians in Egypt consisted of four plagues?

For it is said: "He sent against them His fierce anger, fury, and indignation, and trouble, a discharge of messengers of evil": 'Fury,' is one; 'Indignation,' makes two; 'Trouble,' makes three; 'Discharge of messengers of evil,' makes four. Thus you must now say that in Egypt they were struck by forty plagues, and at the sea they were struck by two hundred plagues.

Rabbi Akiva said: How do we know that each individual plague which *haKadosh Baruch Hu* brought upon the Egyptians in Egypt consisted of five plagues? For it is said: "He sent against them his fierce anger, fury, and indignation, and trouble, a discharge of messengers of evil": "His fierce anger," is one; "fury," makes two; "indignation," makes three; "trouble," makes four; "discharge of messengers of evil," makes five. Thus you must now say that in Egypt they were struck by fifty plagues, and at the sea they were struck by two hundred and fifty plagues.

כִּמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לְמָקוֹם עָלִינוּ!
אֵלּוּ הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם
שְׁפָטִים, דִּינֵנוּ.

אֵלּוּ עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים, וְלֹא עָשָׂה

11.1 How many levels of favors from *haMaqom* upon us:

If He had brought us out from Egypt, and had not carried out judgments against them **Dayenu**.

If He had carried out judgments against them, and not

באלהיהם, דיינו.	against their idols Dayenu .
אלו עשה באלהיהם, ולא הרג את בכוריהם, דיינו.	If He had destroyed their idols, and had not smitten their first-born Dayenu .
אלו הרג את בכוריהם ולא נתן לנו את ממונם, דיינו.	If He had smitten their first-born, and had not given us their wealth Dayenu .
אלו נתן לנו את ממונם ולא קרע לנו את הים, דיינו.	If He had given us their wealth, and had not split the sea for us Dayenu .
אלו קרע לנו את הים ולא העבירנו בתוכו בחרבה, דיינו.	If He had split the sea for us, and had not taken us through it on dry land Dayenu .
אלו העבירנו בתוכו בחרבה ולא שקע צרנו בתוכו דיינו.	If He had taken us through the sea on dry land, and had not drowned our oppressors in it Dayenu .
אלו שקע צרנו בתוכו דיינו.	If He had drowned our oppressors in it, and had not supplied our needs in the desert for forty years Dayenu .
אלו שקע צרנו בתוכו דיינו.	If he had supplied our needs in the desert for forty years, and had not fed us the manna Dayenu .
אלו שקע צרנו בתוכו דיינו.	If He had fed us the manna, and had not given us the Shabbat Dayenu .
אלו נתן לנו את השבת, ולא קרבונו לפני הר סיני, דיינו.	If He had given us the Shabbat, and had not brought us before Mount Sinai Dayenu .
אלו קרבונו לפני הר סיני, ולא נתן לנו את התורה, דיינו.	If He had brought us before Mount Sinai, and had not given us the Torah Dayenu .
אלו נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לארץ ישראל, דיינו.	If He had given us the Torah, and had not brought us into the land of Israel Dayenu .
אלו הכניסנו לארץ ישראל ולא בנה לנו את בית הבחירה דיינו	If He had brought us into the land of Israel, and had not built for us the Chosen House; Dayenu .

על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכפלת למקום עלינו: שהוציאנו ממצרים, ועשה בהם שפטים, ועשה באלהיהם, והרג את בכוריהם, ונתן לנו את ממונם, וקרע לנו את הים, והעבירנו בתוכו בחרבה, ושקע צרנו בתוכו, וספק צרכנו במדבר ארבעים שנה, והאכילנו את המן, ונתן לנו את השבת, וקרבונו לפני הר סיני, ונתן לנו את התורה, והכניסנו לארץ ישראל, ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו.	11.2 How much more for the goodness doubled and redoubled of haMaqom over us; for He has brought us out of Egypt, and carried out judgments against them and acted against their idols, and smote their first-born, and gave us their wealth, and split the sea for us, and took us through it on dry land, and drowned our oppressors in it, and supplied our needs in the desert for forty years, and fed us the manna, and gave us the Shabbat, and brought us before Mount Sinai, and gave us the Torah, and brought us into the land of Israel and built for us the Chosen House to atone for all our sins.
---	--

רבן גמליאל היה אומר: כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו, ואלו הן: פסח, מצה, ומרור. פסח שהיו אבותינו אוכלים בזמן	12.1 Rabban Gamliel would say: Whoever did not say these three things on Pesach has not fulfilled his obligation, and these are they: Pesach, Matzah and Maror. <u>The Pesach</u> that our fathers ate in the time
---	--

שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קִים, עַל שׁוּם מָה?
עַל שׁוּם שֶׁפָּסַח הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל
בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שְׁנֵאמַר:
וְאָמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לִי אֲשֶׁר
פָּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם
בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינוּ הִצִּיל
וַיִּקַּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחוּוּ.

מָצָה זֶה שְׂאֵנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוּם מָה? עַל
שׁוּם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֶעֱקָם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ
לְהַחֲמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי
הַמְּלָכִים, הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְגֵאֻלָּם,
שְׁנֵאמַר: וַיֹּאפּוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ
מִמִּצְרַיִם עִגְת מִצּוֹת, כִּי לֹא חָמֵץ, כִּי
גֵרָשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהֵמָה,
וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם.

מָרֹר זֶה שְׂאֵנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוּם מָה?
עַל שׁוּם שֶׁמִּרְרוּ הַמִּצְרַיִם אֶת חַיֵּי
אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שְׁנֵאמַר: וַיִּמְרְרוּ
אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה, בַּחֲמֹר
וּבִלְבָנִים וּבְכָל עֲבֹדָה בְּשָׂדֶה אֶת כָּל
עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָּהֶם בַּפֶּרֶךְ.

בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חַיֵּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת
עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם שְׁנֵאמַר:
וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בַּעֲבוּר
זֶה עָשָׂה יי לִי בְצֵאתִי מִמִּצְרַיִם.

לֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּלִבָּד גֵּאֻל הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא, אֲלֵא אִף אוֹתֵנוּ גֵּאֻל עִמָּהֶם,
שְׁנֵאמַר: וְאוֹתֵנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם, לְמַעַן
הִבִּיא אֶתֵּנוּ, לָתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם.

לְפִיכָךְ אֲנִיחֵנו חַיִּים לְהוֹדוֹת, לְהַלֵּל,
לְשַׁבַּח, לְפָאֵר, לְרוֹמֵם, לְהַדָּר, לְבָרֵךְ,
לְעֹלָה וּלְקַלֵּס לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאַבְרָהָם וּלְנוּ
אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלֶּה: הוֹצִיָּאֵנוּ מֵעֲבָדוֹת
לְחֵרוֹת מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה, וּמֵאֲבֵל לְיוֹם טוֹב,
וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גָּדוֹל, וּמִשְׁעָבוֹד לְגֵאֻלָּה.
וְנֵאמַר לְפָנָיו שִׁירָה חֲדָשָׁה: הַלְלוּיָהּ.

הַלְלוּיָהּ הִלְלוּ עַבְדֵי יי, הִלְלוּ אֶת שֵׁם
יי. יְהִי שֵׁם יי מְבָרַךְ מִעַתָּה וְעַד עוֹלָם.
מִמְזִרְח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאֵה מְהֵלֵל שֵׁם יי.
רָם עַל כָּל גּוֹיִם יי, עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ.
מִי כִי אֵלֵהֵנוּ הַמְּגִבִּיָּה לְשִׁבְתָּהּ,
הַמְּשַׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ?
מְקִימֵי מַעֲפָר דָּל, מְאַשְׁפֵּת יָרִים
אֲבִיוֹן, לְהוֹשִׁיבֵי עִם נְדִיבִים, עִם נְדִיבֵי
עָמוֹ. מוֹשִׁיבֵי עֲקָרַת הַבַּיִת, אִם הַבָּנִים
שְׂמִיחָה. הַלְלוּיָהּ.

that Temple stood - for what reason [did they do so]?

Because *haKadosh Baruch Hu* passed over
our fathers' houses in Egypt, as it is said:

"You shall say, It is a Pesach-offering to the Lord, because He
passed over the houses of the children of Israel in Egypt when
He struck the Egyptians, but our houses He saved.

And the people did homage and bowed low." [Exodus 12:27]

This Matzah that we eat for what reason?

Because the dough of our fathers had not yet leavened when
the King of kings of kings, *haKadosh Baruch Hu*, revealed
Himself to them and redeemed them, as it is said: "They
baked Matzah-cakes from the dough that they had brought
out of Egypt, because it was not leavened; for they had been
driven out of Egypt and could not delay, and also provisions
they had not made for themselves." [Exodus 12:39]

This Maror that we eat for what reason?

Because the Egyptians embittered our fathers' lives in
Egypt, as it is said: "They made their lives bitter with hard
service, with mortar and with bricks, and with all manner of
service in the field; all their service which they made them
serve with rigor." [Exodus 1:14]

12.2 In every generation a person is obligated to see
himself as if he had come out of Egypt, as it is said:

"You shall tell your child on that day, it is because of this
that the Lord did for me when I left Egypt." [Exodus 13:8]

12.3 Not only our fathers did *haKadosh Baruch Hu*, redeem
from Egypt, but also us did He redeem with them,
as it is said: "It was us that He brought out from there, so
that He might bring us to give us the land that He swore to
our fathers." [Deuteronomy 6:23]

13.1 Therefore we are obligated to thank, to sing Hallel,
to praise, to glorify, to exalt, to adore, to bless, to raise and to
laud to the One who did all for our fathers and for us these
miracles. He took us out from slavery to freedom,
from anguish to joy, and from mourning to festival, and from
deep darkness to great light and from slavery to redemption.
So let us say before Him a new song Halleluyah.

13.2 [Psalm 113] Halleluyah! Offer praise, o servants of the
Lord; praise the Name of the Lord. May the Lord's Name be
blessed from now and forever. From the rising of the sun to its
setting, the Lord's Name is praised. The Lord is high above all
nations, His glory is over the heavens. Who is like the Lord, our
God, who dwells on high yet looks down so low upon heaven and
earth! He raises the poor from the dust. He lifts the needy from
the dunghill, to seat them with nobles, with the nobles of His
people. He restores the barren woman to her house, as a joyful
mother of children. Halleluyah.

בַּצֵּאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, בֵּית יַעֲקֹב
מֵעַם לַעֲז, הִיָּתָה יְהוּדָה לְקֹדֶשׁוֹ, יִשְׂרָאֵל
מִמְשֻׁלוֹתָיו. הֵיִם רָאָה וַיָּנֶס, הִירְדֵּן יָסַב
לְאַחֹר. הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים, גְּבְעוֹת -
כְּבָנֵי צֹאן. מִה לֶּךָ הֵיִם כִּי תָנוּס, הִירְדֵּן -
תִּסָּב לְאַחֹר, הַהָרִים - תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים,
גְּבְעוֹת - כְּבָנֵי צֹאן. מִלִּפְנֵי אֲדוֹן חוֹלִי
אֶרֶץ, מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב. הַהֶפְכִי הַצֹּר
אֶגֶם מֵיִם, חֲלֹמִישׁ - לְמַעֲיָנוּ מֵיִם.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
אֲשֶׁר גָּאֵלְנוּ וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם
וְהִגִּיעָנוּ לַלַּיְלָה הַזֶּה לֶאֱכֹל בּוֹ מַצָּה וּמָרוֹר.
כֵּן יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
יִגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אֲחֵרִים
הַבָּאִים לְקִרְאָתֵנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים
בְּבִנְיַן עִירְךָ וְשָׂשִׁים בְּעִבּוּדְתֶךָ.
וְנֹאכַל שָׂם מִן הַזִּבְחִים וּמִן הַפִּסְחִים
אֲשֶׁר יִגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבִּיחֶךָ לְרִצּוֹן,
וְנוֹדֶה לָּךְ שִׁיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלָּתֵנוּ
וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ.
בְּרוּךְ אַתָּה יי גָּאֵל יִשְׂרָאֵל

13.3 [Psalm 114] When Israel went out of Egypt, the House of Jacob from a people of a foreign language, Judah became His holy one, I srael His dominion. The sea saw and fled, the Jordan turned backward. The mountains skipped like rams, the hills like young sheep. What is with you, o sea, that you flee; Jordan, that you turn backward? Mountains, why do you skip like rams; hills, like a pool of water, the flint-stone into a spring of water.

13.4 Blessed are You, God, our God, Ruler of the universe, who redeemed us and redeemed our fathers from Egypt, and brought us to this night to eat *matzah* and *maror*. So too, God, our God and God of our fathers, may He bring us to other holidays and festivals that will come to us in peace, with happiness in the rebuilding of your city, and with rejoicing in your service. Then we shall eat of the sacrifices and of the Pesach-offerings whose blood shall be sprinkled on the wall of your altar for acceptance; and we shall thank you with a new song for our redemption and for the deliverance of our souls. Blessed are You, Lord, who redeemed I srael.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן.

14.1 Blessed are You, Lord, our God, Ruler of the universe, who creates the fruit of the vine.

רַחֵץ

Rachtzah

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
עַל נְטִילַת יָדִים.

15.1 Blessed are You, Lord, our God, Ruler of the universe, who has sanctified us with His *mitzvot* and commanded us concerning the washing of the hands.

מוֹצִיא מַצָּה

Motzi Matzah

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
הַמוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ.

15.2 Blessed are You, Lord, our God, Ruler of the universe, who brings forth bread from the earth.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
עַל אֲכִילַת מַצָּה.

15.3 Blessed are You, Lord, our God, Ruler of the universe, who has sanctified us with His *mitzvot* and commanded us concerning the eating of Matzah.

מָרוֹר

Maror

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
עַל אֲכִילַת מָרוֹר.

15.4 Blessed are You, Lord, our God, Ruler of the universe, who has sanctified us with His *mitzvot* and commanded us concerning the eating of Maror.

כוֹרֵךְ

Korech

זֵכֶר לְמִקְדָּשׁ כְּהִלֵּל.
כֵּן עָשָׂה הִלֵּל

15.5 A memory of the Temple from Hillel.

בְּזֶמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּים.

Thus did Hillel do

הָיָה כּוֹרֵךְ פֶּסַח מַצָּה וּמָרוֹר וְאוֹכֵל

during the time the Temple was standing:

בְּיַחַד, לְקַיֵּים מֵה שֶׁנֶּאֱמַר: עַל מִצּוֹת
וּמִרְרִים יֹאכְלֵהוּ

He would combine Pesach, Matzah and Maror and eat them together, to fulfill what was said: "With Matzot and bitter herbs they shall eat it." [Numbers 9:11]

שֶׁלֶחַן עוֹרֵךְ

15.6 Shulchan Orech

The festival meal

צָפוֹן

15.7 Tzafun

Eating the afikomen

בֵּרֵךְ

16.1 Barech

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַזֶּה אֶת
הָעוֹלָם כְּלוֹ בְּטוֹבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים הוּא
נוֹתֵן לָחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד. וּבְטוֹבוֹ
הַגָּדוֹל תָּמִיד לֹא חָסֵר לָנוּ, וְאֵל יַחֲסֵר לָנוּ מִזֶּן
לְעוֹלָם וָעֶד. בְּעֶבְרַת שְׁמוֹ הַגָּדוֹל, כִּי הוּא אֵל זֶן
וּמַפְרִיֵס לְכָל וּמַטִּיב לְכָל, וּמְכִין מִזֶּן לְכָל
בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא. בְּרוּךְ אַתָּה יי הַזֶּן אֶת הַכֹּל
נוֹדָה לָךְ יי אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחֵלְתָּ לְאַבּוֹתֵינוּ אֶרֶץ
חֻמָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים, וְעַל
בְּרִיתְךָ שֶׁחֲתַמְתָּ בְּבִשְׁרֵנוּ, וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלַּמְדְתָּנוּ,
וְעַל חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ, וְעַל חַיִּים חֵן וְחֶסֶד
שֶׁחֻנַּנְתָּנוּ, וְעַל אֲכִילַת מִזֶּן שֶׁאַתָּה זֶן וּמַפְרִיֵס
אוֹתָנוּ תָּמִיד, בְּכָל יוֹם וּבְכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה:
וְעַל הַכֹּל יי אֱלֹהֵינוּ אֲנִיחוּנוּ מוֹדִים לָךְ וּמַבְרִיכִים
אוֹתְךָ, יִתְבָּרֵךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד: כְּכַתוּב, וְאִכְלַת וּשְׂבַעְתָּ וּבִרְכַתָּ אֶת יי
אֱלֹהֶיךָ עַל הָאֶרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ.
בְּרוּךְ אַתָּה יי עַל הָאֶרֶץ וְעַל הַמִּזֶּן:

רַחֵם נָא יי אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם
עִירְךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד
מְשִׁיחֶךָ וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ
עָלָיו: אֱלֹהֵינוּ אֲבִינוּ, רַעֲנוּ זִנְגָנוּ פְּרִסְנוּ וְכַלְכְּלוּ
וְהַרְחִינוּ, וְהָרִיחוּ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ מְהֵרָה מִכָּל
צָרוֹתֵינוּ. וְנָא אֵל תִּצְרִיכֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ, לֹא לִידֵי
מַתָּנָה בָּשָׂר וָדָם וְלֹא לִידֵי הִלּוּאָתָם, כִּי אִם לִידֵי
הַמְּלָאָה הַפְתּוּחָה הַקְדוּשָׁה וְהַרְחֲבָה, שְׁלֹא גִבּוּשׁ
וְלֹא נִכְלָם לְעוֹלָם וָעֶד.

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבֵא וְיִגְיַע
וְיִרְאֶה וְיִרְצֶה וְיִשְׁמַע וְיִפְקֹד וְיִזְכֹּר וְיִזְכְּרוּנוּ
וּפְקֻדּוֹתֵינוּ, וְזִכְרוֹנוֹ אֲבוֹתֵינוּ, וְזִכְרוֹנוֹ מְשִׁיחֵ בֶן
דָּוִד עֲבָדְךָ וְזִכְרוֹנוֹ יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדֻשָּׁתְךָ, וְזִכְרוֹנוֹ
כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ, לְפַלְיֵתָה לְטוֹבָה
לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים, לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם
חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה זְכַרְנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה
וּפְקֻדָּנוּ בּוֹ לְבִרְכָּה וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים. וּבְדַבַּר
יְשׁוּעָה וּרַחֲמִים חוּס וְחַנּוּנוֹ וְרַחֵם עָלֵינוּ
וְהוֹשִׁיעֵנוּ, כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ, כִּי אֵל מֶלֶךְ חֲנוּן
וְרַחוּם אַתָּה.

וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
בְּרוּךְ אַתָּה יי בּוֹנֵה בְּרַחֲמֵי יְרוּשָׁלַיִם. אָמֵן.
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל אֲבִינוּ
מַלְכֵנוּ אֲדִירֵנוּ בּוֹרְאֵנוּ גָּאֻלֵנוּ יוֹצֵרנוּקְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ
יַעֲקֹב רֹעֵנוּ רֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמְטִיב לְכָל
שְׂבָכָל יוֹם וָיוֹם הוּא הַטִּיב, הוּא מְטִיב, הוּא יְיָטִיב
לָנוּ. הוּא גִמְלָנוּ הוּא גּוֹמְלָנוּ הוּא יְגַמְלָנוּ לְעַד, לְחֵן
וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרַחוּם הַצֶּלֶה וְהַצֹּלָה, בְּרַכָּה
יְשׁוּעָה נְחִמָּה פְּרִסָּה וְכַלְכָּלָה וּרַחֲמִים וְחַיִּים
וְשָׁלוֹם וְכָל טוֹב, וּמִכָּל טוֹב לְעוֹלָם עַל יְחֻסֵּנוּ.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן.

Blessed are You, Lord, our God, Ruler of the universe, who, in His goodness, feeds the whole world with grace, with kindness and with mercy. He gives food to all flesh, for His kindness is everlasting. Through His great goodness to us continuously we do not lack food, and may we never lack it, for the sake of His great Name. For He is a [benevolent] God who feeds and sustains all, does good to all, and prepares food for all His creatures whom He has created, as it is said: You open Your hand and satisfy the desire of every living thing. Blessed are You Lord, who provides food for all.

We thank You, Lord, our God, for having given as a heritage to our fathers a precious, good and spacious land; for having brought us out, Lord our God, from the land of Egypt and redeemed us from the house of slaves; for Your covenant which You have sealed in our flesh; for Your Torah which You have taught us; for Your statutes which You have made known to us; for the life, favor and kindness which You have graciously bestowed upon us; and for the food we eat with which You constantly feed and sustain us every day, at all times, and at every hour.

For all this, Lord our God, we thank You and bless You. May Your Name be blessed by the mouth of every living being, constantly and forever. As it is written: When you have eaten and are satiated, you shall bless the Lord your God, for the good land which He has given you. Blessed are You, Lord, for the land and for the food.

Have mercy, Lord our God, upon Israel Your people, upon Jerusalem Your city, upon Zion the abode of Your glory, upon the kingship of the house of David Your anointed, and upon the great and holy House which is called by Your Name. Our God, our Father, Our Shepherd, feed us, sustain us, nourish us and give us comfort; and speedily, Lord our God, grant us relief from all our afflictions. Lord, our God, please do not make us dependent upon the gifts of mortal men nor upon their loans, but only upon Your full, open, holy and generous hand, that we may not be shamed or disgraced forever and ever.

Our God and God of our fathers, may there ascend, come and reach, be seen and accepted, heard, recalled and remembered before You, the remembrance and recollection of us, the remembrance of our fathers, the remembrance of Mashiach the son of David Your servant, the remembrance of Jerusalem Your holy city, and the remembrance of all Your people the House of Israel, for deliverance, well-being, grace, kindness, mercy, good life and peace, on this day of Chag haMatzot, on this Festival of holy convocation. Remember us on this [day], Lord, our God, for good; recollect us on this [day] for blessing; help us on this [day] for good life. With the promise of deliverance and compassion, spare us and be gracious to us; have mercy upon us and deliver us; for our eyes are directed to You, for You, God, are a gracious and merciful Ruler.

Rebuild Jerusalem the holy city speedily in our days. Blessed are You, Lord, who in His mercy rebuilds Jerusalem. Amen.

Blessed are You, Lord, our God, Ruler of the universe, benevolent God, our Father, our Ruler, our Might, our Creator, our Redeemer, our Maker, our Holy One, the Holy One of Jacob, our Shepherd, the Shepherd of Israel, the Ruler who is good and does good to all, each and every day. He has done good for us, He does good for us, and He will do good for us; He has bestowed, He bestows, and He will forever bestow upon us grace, kindness and mercy, relief, salvation and success, blessing and help, consolation, sustenance and nourishment, compassion, life, peace and all goodness; and may He never cause us to lack any good.

16.2 Blessed are You, Lord, our God, Ruler of the universe, who creates the fruit of the vine

שִׁפְךָ חֲמַתְךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּךָ
וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בִּשְׁמֶךָ לֹא קָרְאוּ:
כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת נֹהוּ הַשָּׁמַיִם:
שִׁפְךָ עֲלֵיהֶם זַעֲמָךְ
וְחָרוֹן אַפְּךָ יִשְׁיָגֵם:
תִּרְדֹּף בְּאֵף וְתִשְׁמִידֵם מִתַּחַת שָׁמַיִם יי:

17.1 Pour out Your wrath upon the nations that do not know You,
and upon the kingdoms that do not call upon Your Name.
For they have devoured Jacob and laid waste his habitation. [Ps. 79:6-7]
Pour out Your indignation upon them,
and let the wrath of Your anger overtake them. [Psalms 69:25]
Pursue them with anger, and destroy them from beneath the
heavens of the Lord. [Lamentations 3:66]

הלל

Hallel

לֹא לָנוּ יי לֹא לָנוּ , כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד
עַל חֶסֶדְךָ עַל אֱמֶתְךָ. לָמָּה יֹאמְרוּ
הַגּוֹיִם: אֵיזָה נָא אֱלֹהֵיהֶם? וְאֵלֵהֵינוּ
בְּשָׁמַיִם , כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה. עֲצִבֵּיהֶם
כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יָדֵי אָדָם. פֶּה לָהֶם
וְלֹא יִדְבְּרוּ, עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יֵרְאוּ.
אֲזָנִים לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ, אֵף לָהֶם וְלֹא
יִרְחוּ. יָדֵיהֶם וְלֹא יִמְשִׁיחוּ, רַגְלֵיהֶם
וְלֹא יִהְלְכוּ, לֹא יִהְיוּ בְּגִרוֹנָם. כְּמוֹהֶם
יִהְיוּ עֲשִׂיהֶם, כֹּל אֲשֶׁר בָּטַח בָּהֶם.
יִשְׂרָאֵל בָּטַח בִּי, עֲזָרָם וּמִגְנָם הוּא.
בֵּית אַהֲרֹן בָּטְחוּ בִי, עֲזָרָם וּמִגְנָם הוּא.
יִרְאִי יי בָּטְחוּ בִי, עֲזָרָם וּמִגְנָם הוּא.
יי זָכְרָנוּ יְבָרֵךְ . יְבָרֵךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל,
יְבָרֵךְ אֶת בֵּית אַהֲרֹן, יְבָרֵךְ יִרְאִי יי,
הַקְּטָנִים עִם הַגְּדֹלִים. יִסֹּף יי עֲלֵיכֶם,
עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם. בְּרוּכִים אַתֶּם לִי,
עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לִי
וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם. לֹא הַמֵּתִים
יִהְלְלוּהָ וְלֹא כָּל יִרְדֵי דוּמָה. וְאִנְחָנוּ
נִבְרָךְ יְהִי מַעֲשֵׂהָ וְעַד עוֹלָם. הַלְלוּהָ
אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע יי אֶת קוֹלִי, תַּחֲנוּנֵי.
כִּי הָטָה אָזְנוֹ לִי וּבִימֵי אֶקְרָא. אֶפְפוּנֵי
חֲבָלֵי מוֹת וּמַצְרֵי שְׂאוֹל מִצְאוּנֵי, צָרָה
וְיָגוֹן אֶמְצָא. וּבִשְׁם יי אֶקְרָא: אָנָּה יי
מַלְטָה נַפְשִׁי! חֲנוּן יי וְצַדִּיק, וְאֵלֵהֵינוּ
מִרְחָם. שִׁמְרֵם פְּתָאִים יי, דְּלַתִּי וְלִי
יְהוֹשִׁיעַ. שׁוּבִי נַפְשִׁי לְמִנוּחֶיךָ, כִּי יי
גָּמַל עֲלֵיכִי. כִּי חֲלַצְתָּ נַפְשִׁי מִמוֹת, אֶת
עֵינַי מִן דְּמָעָה, אֶת רַגְלִי מִדָּחִי.
אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יי בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים.
הָאֱמֶנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר, אָנִי עֲנִיתִי מֵאֵד.
אָנִי אֶמְרָתִי בַּחֲפָז: כָּל הָאָדָם כֶּזֶב.
מָה אֲשִׁיב לִי כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלַי. כּוֹס
יְשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשְׁם יי אֶקְרָא. נִדְרֵי לִי
אֲשַׁלֵּם נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ. יִקָּר בְּעֵינַי יי
הַמּוֹתָה לְחִסְדֵּיךָ. אָנָּה יי כִּי אָנִי עֲבָדְךָ,
אָנִי עֲבָדְךָ בֶּן אֱמֶתְךָ, פִּתְחָתָ לְמוֹסְרִי. לֵךְ
אֲזַבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבִשְׁם יי אֶקְרָא. נִדְרֵי
לִי אֲשַׁלֵּם נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ. בַּחֲצֵרוֹת

17.2 [Psalm 115] Not to us, Lord, not to us, but to Your Name
give glory, for the sake of Your kindness and Your truth. Why
should the nations say, "Where, now, is their God?" Our God is
in heaven, whatever He desires, He does. Their idols are of
silver and gold, the product of human hands: they have a mouth,
but cannot speak; they have eyes, but cannot see; they have
ears, but cannot hear; they have a nose, but cannot smell; their
hands cannot feel; their feet cannot walk; they can make no
sound with their throat. Like them should be their makers,
everyone that trusts in them. I srael, trust in the Lord! He is
their help and their shield. House of Aaron, trust in the Lord!
He is their help and their shield. You who fear the Lord, trust in
the Lord! He is their help and their shield.

The Lord, mindful of us, will bless. He will bless the House of
I srael; He will bless the House of Aaron; He will bless the fearers
the Lord, the small with the great. May the Lord increase upon you,
upon you and upon your children. You are blessed unto the Lord, the
Maker of heaven and earth. The heavens are the heavens of the
Lord, but the earth He gave to the children of man. The dead do
not praise God, nor do those that go down into the silence. But we
will bless God, from now to eternity. Halleluyah.

[Psalm 116] I love the Lord, because He hears my voice, my
prayers. For He turned His ear to me; all my days I will call [upon
Him]. The pangs of death encompassed me, and the agonies of the
grave came upon me, trouble and sorrow I encounter and I call u
upon the Name of the Lord: Please, Lord, deliver my soul! The Lord
is gracious and just, our God is compassionate. The Lord watches
over the simpletons; I was brought low and He saved me. Return,
my soul, to your rest, for the Lord has dealt kindly with you. For
You have delivered my soul from death, my eyes from tears, my
foot from stumbling. I will walk before the Lord in the lands of the
living. I had faith even when I said, "I am greatly afflicted;" [even
when] I said in my haste, "All people are deceitful."

What can I repay the Lord for all His kindness to me? I will raise the
cup of salvation and call upon the Name of the Lord. I will pay my vows
to the Lord in the presence of all His people. Precious in the eyes of
the Lord is the death of His pious ones. I thank you, Lord, for I am
Your servant. I am Your servant the son of Your handmaid, You have
loosened my bonds. To You I will bring an offering of thanksgiving, and
I will call upon the Name of the Lord. I will pay my vows to the Lord in
the presence of all His people, in the courtyards of the House of the

בית יי, בתוכי ירושלים. הללויה.
הללו את יי כל גוים, שבחוהו כל
האמים. כי גבר עלינו חסדו, ואמת
יי לעולם. הללויה.

הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו.
יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו.
יאמרו נא בית אהרן כי לעולם חסדו.
יאמרו נא יראי יי כי לעולם חסדו.

מן המצר קראתי יי, ענני במרחב יי.
לי, לא אירא - מה יעשה לי אדם? יי לי
בעזרי ואני אראה בשנאי. טוב לחסות
ביי מבטח באדם. טוב לחסות ביי
מבטח בנדיבים. כל גוים סבבוני, בשם
יי כי אמילם. סבוני גם סבבוני, בשם יי
כי אמילם. סבוני כדברים, דעכו פאש
קוצים, בשם יי כי אמילם. דחה דחיתני
לנפל, ויי עזרני. עזי זמרת יי ויהי לי
לישועה. קול רנה וישועה באהלי
צדיקים: ימין יי עשה חיל, ימין יי
רוממה, ימין יי עשה חיל. לא אמות כי
אחיה, ואספר מעשי יי. יסור יסרני יי,
ולמות לא נתנני. פתחו לי שערי צדק,
אבא בם, אוֹדָה יי.

זה השער ליי, צדיקים יבאו בו.
אודך כי עניתני ותהי לי לישועה. [2]
אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה. [2]
מאת יי היתה זאת היא נפלאת בעינינו. [2]
זה היום עשה יי נגילה ונשמחה בו. [2]
אנא יי, הושיעה נא. [2]
אנא יי, הצליחה נא. [2]

ברוך הַבָּא בְּשֵׁם יי,
ברכנוכם מבית יי. [2]
אל יי ויאר לנו. אסרו חג בעבתיים
עד קרנות המזבח. [2]
אלי אתה ואודך, אלהי ארוממן. [2]
הודו ליי כי טוב, כי לעולם חסדו. [2]

יהללך יי אלהינו כל מעשיך, וחסידך
צדיקים עושי רצונך, וכל עמך בית
ישראל בְּרִנָּה יודו ויברכו, וישבחו
ויפארו, וירוממו ויעריצו, ויקדישו
וימליכו את שמך, מלכנו. כי לך טוב
להודות ולשמך נאה לזמר, כי מעולם
ועד עולם אתה אל.

הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו.
הודו לאלהי האלהים כי לעולם חסדו.
הודו לאדני האדנים כי לעולם חסדו.
לעשה נפלאות גדלות לבדו כל"ח.
לעשה השמים בתבונה כי לעולם חסדו.
לרועק הארץ על המים כי לעולם חסדו.

Lord, in the midst of Jerusalem. Halleluyah.

[Psalm 117] Praise the Lord, all nations! Extol Him, all peoples!
For His kindness was mighty over us, and the truth of the
Lord is everlasting. Halleluyah.

[Psalm 118] Give thanks to the Lord, for He is good, *for His kindness is everlasting.*

Let Israel say, *for His kindness is everlasting.*

Let the House of Aaron say, *for His kindness is everlasting.*

Let the fearers of the Lord say, *for His kindness is everlasting.*

Out of narrow confines I called to God; God answered me with
abounding relief. The Lord is with me, I will not fear what can man do
to me? The Lord is with me, through my helpers, and I can face my
enemies. It is better to rely on the Lord, than to trust in man. It is
better to rely on the Lord, than to trust in nobles. All nations surround
me, but I cut them down in the Name of the Lord. They surrounded
me, they encompassed me, but I cut them down in the Name of the Lord.
They surrounded me like bees, yet they are extinguished like a
fire of thorns; I cut them down in the Name of the Lord. You [my foes]
pushed me again and again to fall, but the Lord helped me. God is my
strength and song, and this has been my salvation. The sound of joyous
song and salvation is in the tents of the righteous: "The right hand of
the Lord performs deeds of valor. The right hand of the Lord is
exalted; the right hand of the Lord performs deeds of valor!" I shall
not die, but I shall live and relate the deeds of God. God has chastised
me, but He did not give me over to death. Open for me the gates of
righteousness; I will enter them and give thanks to God.

This is the gate of the Lord, the righteous will enter it.

I thank You for You have answered me, and have been a help to me.

The stone scorned by the builders became the main cornerstone.

This was indeed from the Lord, it is wondrous in our eyes.

This day the Lord has made, let us be glad and rejoice on it.

Please, o Lord, help us!

Please, o Lord, grant us success!

Blessed is the one who comes in the Name of the Lord;

we bless you from the House of the Lord.

The Lord is Almighty, He gave us light; bind the festival-offering
to the horns of the altar.

You are my God and I will thank You; my God, I will exalt You.

Give thanks to the Lord, for He is good, for His kindness is everlasting.

17.3 Lord, our God, all Your works shall praise You; Your pious
ones, the righteous who do Your will, and all Your people, the House
of Israel, with joyous song will thank and bless, laud and glorify,
exalt and adore, sanctify and proclaim the sovereignty of Your
Name, our Ruler. For it is good to thank You, and befitting to sing
to Your Name, for from the beginning to the end of the world You
are Almighty God.

17.4 [Psalm 136] Give thanks to the God of gods *for His kindness is everlasting;*

Give thanks to the Lord of lords *for His kindness is everlasting;*

Who alone does great wonders *for His kindness is everlasting;*

Who made the heavens with wisdom *for His kindness is everlasting;*

Who stretched the earth above the waters *for His kindness is everlasting;*

Who made the great lights *for His kindness is everlasting;*

לַעֲשֶׂה אוֹרִים גְּדִלִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
 אֶת הַשֶּׁמֶשׁ לְמַמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
 אֶת הַיָּרֵחַ וְכּוֹכָבִים לְמַמְשֶׁלוֹת בַּלַּיְלָה כִּל"ח
 לַמָּכָה מִצְרַיִם בְּבִכּוּרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
 וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
 בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרוּעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
 לַגְזֹר יָם סוּף לַגְזֵרִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
 וְהָעִבְרִי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
 וְנִעַר פָּרְעֹה וְחִילוֹ בַּיָּם סוּף כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
 לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
 לַמָּכָה מְלָכִים גְּדִלִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
 וַיַּהַרְג מְלָכִים אֲדִירִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
 לְסִיחּוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
 וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
 וְנָתַן אֶרֶצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
 נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
 שֶׁבִּשְׁפָּלָנוּ זָכַר לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
 וַיַּפְרְקֵנוּ מִצְרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
 נָתַן לָחֶם לְכָל בֶּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.
 הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הַשָּׁמַיִם כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.

The sun, to rule by day *for His kindness is everlasting*;
 The moon and stars, to rule by night *for His kindness is everlasting*;
 Who struck Egypt through their first-born *for His kindness is everlasting*;
 And brought I srael out of their midst *for His kindness is everlasting*;
 With a strong hand and with an outstretched arm *for His kindness is everlasting*;
 Who split the Sea of Reeds into sections *for His kindness is everlasting*;
 And led I srael through it *for His kindness is everlasting*;
 And cast Pharaoh and his army into the Sea of Reeds *for His kindness is everlasting*;
 Who led His people through the desert *for His kindness is everlasting*;
 Who struck great kings *for His kindness is everlasting*;
 And slew mighty kings *for His kindness is everlasting*;
 Sichon, king of the Amorites *for His kindness is everlasting*;
 And Og, king of Bashan *for His kindness is everlasting*;
 And gave their land as a heritage *for His kindness is everlasting*;
 A heritage to Israel, His servant *for His kindness is everlasting*;
 Who remembered us in our lowliness *for His kindness is everlasting*;
 And delivered us from our oppressors *for His kindness is everlasting*;
 Who gives food to all flesh *for His kindness is everlasting*;
 Thank the God of heaven *for His kindness is everlasting*

נִשְׁמַת כָּל חַי תְּבַרַךְ אֶת שְׁמֶךָ, יי אֱלֹהֵינוּ,
 רוּחַ כָּל בֶּשָׂר תִּפְאֹר וְתוֹרֵם זִכְרֶךָ, מִלִּפְנֵינוּ,
 תָּמִיד. מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אֲתָה אֵל,
 וּמַבְלִעַדִּין אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ, פּוֹדֶה
 וּמַצִּיל וּמַפְרִיֵּס וּמַרְחֵם בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה.
 אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֵלָּא אֲתָה.

אֱלֹהֵי הָרַאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרֹנִים, אֱלֹהֵי כָל
 בְּרִיּוֹת, אֲדוֹן כָּל תּוֹלְדוֹת, הַמְהַלֵּל בְּרַב
 הַתְּשַׁבְּחוֹת, הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו
 בְּרַחֲמִים. וַיֵּי לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן - הַמַּעֲוִיר
 יְשִׁנִּים וְהַמְקִיץ נִרְדָּמִים, וְהַמְשִׁיחַ אֲלֵמִים
 וְהַמְתִּיר אֲסוּרִים וְהַסּוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְהַזּוֹקֵף
 כְּפוּפִים. לָךְ לְבַדְךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים.

אֵלֵינוּ פִּינוּ מֵלֹא שִׁירָה כִּים, וְלִשְׁוֹנוֹ רָנָה כְּהַמּוֹן
 גָּלִיו, וְשִׁפְתוֹתֵינוּ שִׁבַּח כְּמִרְחָבֵי רִקִּיעַ, וְעֵינֵינוּ
 מֵאִירוֹת כְּשֶׁמֶשׁ וְכִיכָר, וְזִדְנוּ פְרוּשׁוֹת כְּנִשְׂרֵי
 שָׁמַיִם, וְרָגְלֵנוּ קָלוֹת כְּאַיִלוֹת - אֵין אֲנַחְנוּ
 מְסַפְּקִים לַהֲוֹדוֹת לָךְ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
 אֲבוֹתֵינוּ, וּלְבַרְכָּךְ אֶת שְׁמֶךָ עַל אַחַת, מְאֹלָף,
 אֱלֹפִי אֱלֹפִים וְרַבִּי רַבּוֹת פְּעָמִים, הַטּוֹבוֹת
 שֶׁעָשִׂיתָ עִם אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ.

מִמִּצְרַיִם גָּאֵלְתָּנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, וּמִבֵּית עַבְדִּים
 פָּדִיתָנוּ, בָּרַעַב זִנְתָּנוּ וּבִשְׂבַע כִּלְכַּלְתָּנוּ, מִחֶרֶב
 הִצַּלְתָּנוּ וּמִדְבָּר מִלְטָתָנוּ, וּמִחֲלָלִים רָעִים
 וּנְאֻמָּנִים דָּלִיתָנוּ. עַד הֵנָּה עֲזָרוֹנוּ רַחֲמֶיךָ וְלֹא
 עֲזָבוֹנוּ חֲסִדֶיךָ, וְאֵל תִּטְשֵׁנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, לְנֶצַח.
 עַל כֵּן אֲבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ רוּחַ וְנִשְׁמָה
 שֶׁנִּפְחַת בְּאַפֵּינוּ וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁמַּת בְּפִינוּ - הֵן
 הֵם יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאֲרוּ וַיְרַמְּמוּ
 וַיַּעֲרִיצוּ וַיְקַדִּישׁוּ וַיְמַלִּיכוּ אֶת שְׁמֶךָ מִלִּפְנֵינוּ.

כִּי כָל פֶּה לָךְ יוֹדֶה, וְכָל לָשׁוֹן לָךְ תִּשְׁבַּח, וְכָל
 בֶּרֶךְ לָךְ תִּכְרַע, וְכָל קוֹמָה לִפְנֶיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה,
 וְכָל לְבָבוֹת יִירָאוּךָ, וְכָל קֶרֶב וְכָל לִיּוֹת יִזְמְרוּ
 לְשִׁמְךָ, כַּדְּבַר שֶׁכָּתוּב, כָּל עֲצָמַי תִּאֲמַרְנָה:
 יי, מִי כִמּוֹךְ מַצִּיל עֲנִי מִחֶזֶק מִמֶּנּוּ וְעֲנִי
 וְאֲבִיוֹן מִגָּזְלוֹ. מִי יְדֻמָּה לָךְ וּמִי יִשְׁוֶה לָךְ וּמִי
 יַעֲרֹךְ לָךְ הָאֵל הַגָּדוֹל, הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, אֵל
 עָלִיוֹן, קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. נִהְלָלְךָ וְנִשְׁבַּחְךָ

17.5 The soul of every living being shall bless Your Name, Lord, our God;
 and the spirit of all flesh shall always glorify and exalt Your remembrance,
 our Ruler. From the beginning to the end of the world You are Almighty God;
 and other than You we have no ruler, redeemer and savior who delivers,
 rescues, sustains, answers and is merciful in every time of trouble and
 distress; we have no ruler but you.

[You are] the God of the first and of the last [generations], God of all
 creatures, Lord of all events, who is extolled with manifold praises, who
 directs His world with kindness and His creatures with compassion. Behold,
 the Lord neither slumbers nor sleeps. He arouses the sleepers and awakens
 the slumberous, gives speech to the mute, releases the bound, supports the
 falling and raises up those who are bowed. To you alone we give thanks.

Even if our mouths were filled with song as the sea, and our tongues with joyous
 singing like the multitudes of its waves, and our lips with praise like the expanse
 of the sky; and our eyes shining like the sun and the moon, and our hands spread
 out like the eagles of heaven, and our feet swift like deer we would still be
 unable to thank you Lord, our God and God of our fathers, and to bless your
 Name, for even one of the thousands of millions, and myriads of myriads, of
 favors, miracles and wonders which you have done for us and for our fathers
 before us. Lord, our God.

You have redeemed us from Egypt, you have freed us from the house of
 bondage, you have fed us in famine and nourished us in plenty; you have
 saved us from the sword and delivered us from pestilence, and raised us
 from evil and lasting maladies. Until now your mercies have helped us, and
 your kindnesses have not forsaken us; and do not abandon us, Lord our God,
 forever! Therefore, the limbs which you have arranged within us, and the
 spirit and soul which you have breathed into our nostrils, and the tongue
 which you have placed in our mouth they all shall thank, bless, praise, glorify,
 exalt, adore, sanctify and proclaim the sovereignty of your Name, our Ruler.

For every mouth shall offer thanks to you, every tongue shall swear by you,
 every eye shall look to you, every knee shall bend to you, all who stand erect
 shall, I bow down before you, all hearts shall fear you, and every innermost
 part shall sing praise to your Name, as it is written: "All my bones will say,
 Lord, who is like You; You save the poor from one stronger than he, the poor
 and the needy from one who would rob him!" [Psalms 35:10] Who can be
 likened to You, who is equal to You, who can be compared to You, the great,
 mighty, awesome God, God most high, Possessor of heaven and earth! We
 will laud You, praise You and glorify You, and we will bless Your holy Name e,

וּנְפָאֵרְךָ וּנְבָרְךָ אֶת שֵׁם קְדֻשְׁךָ, כְּאִמּוֹר: לְדָוִד,
בְּרַכֵּי נַפְשִׁי אֶת יי וְכָל קִרְבִּי אֶת שֵׁם קְדֻשְׁךָ.
 הָאֵל בְּתַעֲצֻמוֹת עֹזְךָ, הַגָּדוֹל בְּכַבּוֹד שְׁמֶךָ,
 הַגָּבוֹר לְנֹצַח וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרָאוֹתֶיךָ, הַמֶּלֶךְ
 הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשְׂא. שׁוֹכֵן עַד מְרוֹם
 וְקְדוֹשׁ שְׁמוֹ. וְכָתוּב: רַנְּנוּ צְדִיקִים בַּיי,
 לַיִּשְׁרִים נֶאֱמָה תְהִלָּה.

בְּפִי יִשְׂרָאֵל תְּתַלְּלֶנּוּ, וּבִדְבָרֵי צְדִיקִים
 תִּתְבָּרֶנּוּ, וּבִלְשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְרוֹמֶם, וּבִקְרֹב
 קְדוּשֵׁי תִתְקַדֵּשׁ

וּבִמְקַהְלוֹת רַבּוֹת עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה
 יִתְפָּאֵר שְׁמֶךָ, מַלְכֵנוּ, בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, שְׁכֵן
 חֹבֶת כָּל הַיְצוּרִים לְפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
 אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבַּח, לְפָאֵר לְרוֹמֵם
 לְהַדָּר לְבָרֶךְ, לְעַלָּה וּלְקַלָּס עַל כָּל דְּבָרֵי
 שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשִׁי עַבְדְּךָ, מְשִׁיחֶךָ.
 יִשְׁתַּבַּח שְׁמֶךָ לְעַד מַלְכֵנוּ, הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל
 וְהַקְדוֹשׁ בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ, כִּי לָךְ נֶאֱמָה, יי אֱלֹהֵינוּ
 וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיר וְשִׁבְחָה, הַלֵּל וְזִמְרָה, עֵז
 וּמְשָׁלָה, נֹצַח, גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה, תְהִלָּה וְתִפְאֶרֶת,
 קְדוּשָׁה וּמְלָכוּת, בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת מִעַתָּה וְעַד
 עוֹלָם. בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל בְּתִשְׁבָּחוֹת,
 אֵל הַהוֹדָאוֹת, אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת, הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי
 זִמְרָה, מֶלֶךְ אֵל חֵי הָעוֹלָמִים.

as it is said: "Of David; bless the Lord, O my soul, and all my being His holy Name." [Psalms 103:1]

You are the Almighty God in the power of Your strength; the Great in the glory of Your Name; the Mighty forever, and the Awesome in Your awesome deeds; the King who sits upon a lofty and exalted throne. Who dwells for eternity, lofty and holy is His Name. And it is written: "Sing joyously to the Lord, you righteous; it befits the upright to offer praise."

By the mouth of the upright you are exalted; by the lips of the righteous you are blessed ; by the tongue of the pious you are sanctified; and among the holy ones you are praised.

In the assemblies of the myriads of your people, the House of Israel, Your Name, our Ruler, shall be glorified with song in every generation. For such is the obligation of all creatures before you, Lord, our God and God of our fathers, to thank, to laud, to praise, to glorify, to exalt, to adore, to bless, to elevate and to honor you, even beyond all the words of songs and praises of David son of Yishai, your anointed servant.

And therefore may your Name be praised forever, our Ruler, the great and holy God and Ruler in heaven and on earth. For to you, Lord, our God and God of our fathers, forever befits song and praise, laud and hymn, strength and dominion, victory, greatness and might, glory, splendor, holiness and sovereignty; blessings and thanksgivings to your great and holy Name; from the beginning to the end of the world you are Almighty God. Blessed are You, Lord, Almighty God, Ruler, great and extolled in praises, God of thanksgivings, Lord of wonders, Master of all creatures, who takes pleasure in songs of praise; the Ruler, the Life of the universe.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְרִי הַגֶּפֶן

17.6 Blessed are You, Lord, our God, Ruler of the universe, who creates the fruit of the vine.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי
 הַגֶּפֶן עַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ חֲמֵדָה טוֹבָה
 וְרַחֲבָה שְׂרָצִית וְהַנְחִלָתָה לְאֲבוֹתֵינוּ לֶאֱכֹל מִפְרִיהָ
 וּלְשַׁבֵּעַ מִטוֹבָה רַחֵם נָא ד' אֱלֹקֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמָּךְ
 וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל צִיּוֹן מְשֻׁכֵּן כְּבוֹדְךָ וְעַל
 מִזְבִּיחְךָ וְעַל הִיכָלְךָ וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ
 בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשִׁמְחָנוּ בְּבִנְיָנָהּ
 וְנֶאֱכַל מִפְרִיהָ וְנִשְׁבַּע מִטוֹבָהּ וּנְבָרְכֶךָ עֲלֶיהָ בְּקִדְשָׁהּ
 וּבִטְהָרָה וְשִׁמְחָנוּ בְּיוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה, כִּי אַתָּה
 ד' טוֹב וּמְטִיב לְכָל יְנוּדָה לָךְ עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרִי
 הַגֶּפֶן. בְּרוּךְ אַתָּה יי עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן.

17.7 Blessed are You, Lord our God, Ruler of the universe for the vine and the fruit of the vine, for the produce of the field, and for the precious, good and spacious land which You have favored to give as a heritage to our fathers, to eat of its fruit and be satiated by its goodness. Have mercy, Lord our God, on Israel Your people, on Jerusalem Your city, on Zion the abode of Your glory, on Your altar and on Your Temple. Rebuild Jerusalem, the holy city, speedily in our days, and bring us up into it, and make us rejoice in it, and we will bless You in holiness and purity (On Shabbat add: May it please You to strengthen us on this Shabbat day) and remember us for good on this day of Chag haMatzot. For You, Lord, are good and do good to all, and we thank You for the land and for the fruit of the vine. Blessed are You, Lord, for the land and for the fruit of the vine.

נִרְצָה

Nirtzah

חֲסֵל סְדוּר פֶּסַח כְּהִלְכָתוֹ,
 כָּכָל מִשְׁפָּטוֹ וְחֻקָּתוֹ.

כְּאִשֵּׁר זָכִינוּ לְסִדֵּר אוֹתוֹ
 כֵּן נִזְכֶּה לַעֲשׂוֹתוֹ

זָךְ שׁוֹכֵן מְעוֹנָה,
 קוֹמֵם קָהֵל עֲדַת מִי מִנָּה.

בְּקִרְבֵּי נֶהַל נְטָעֵי כִנָּה
 פְּדוּיִם לְצִיּוֹן בְּרִנָּה.

לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם.

18.1 Completed is the ordering of Pesach as is its *halachah*, according to its law and statute.

Just as we have merited to order it,
 so may we merit to perform it.

You who are pure, dwelling on high,
 raise up the *kahal* that is beyond number.

Soon lead the shoots of your stock
 redeemed to Zion with joyous song.

18.2 NEXT YEAR IN JERUSALEM!

The Passover Seder

This Mishnah chapter deals with the most beloved of Jewish rituals. It contains statements of halachah as well as a detailed narrative. *Query*: What do you find to be the most surprising aspect of the chapter? Do you find evidence of ancient strata in this chapter?

<p>משנה א</p> <p>עֲרֵבֵי פֶסַחִים סָמוּךְ לַמִּנְחָה לֹא יֹאכַל אָדָם עַד שֶׁתְּחָשֶׁךְ. וְאִפְלוּ עֲנֵי שְׂבִי שְׂרָאֵל לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיֵּסֵב. וְלֹא יִפְחֲתוּ לוֹ מֵאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן, וְאִפְלוּ מִן הַתְּמָחִי.</p>	<p>Mishnah One</p> <p>The eves of <i>Pesach</i> close to <i>mincha</i>-time a person is not to eat until it gets dark. And even the poorest of Israel is not to eat until he sits down formally. And he is not to have less than four cups of wine,¹ even [if he must take it] from the <i>tamchuy</i>.²</p>
<p>משנה ב</p> <p>מָזְגוּ לוֹ כּוֹס רִאשׁוֹן. בֵּית שַׁמַּי אוֹמְרִים: מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם וְאַחֲרָיָה מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן וְאַחֲרָיָה מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם.</p>	<p>Mishnah Two</p> <p>They poured for him the first cup. The House of Shammai say: He blesses over the day, and then he blesses over the wine. And the House of Hillel say: He blesses over the wine, and then he blesses over the day.</p>
<p>משנה ג</p> <p>הֵבִיאוּ לִפְנֵי- מִטְבֵּל בַּחֲזָרָת, עַד שֶׁמִּגִּיעַ לַפְּרָפֶרֶת הַפֶּת. הֵבִיאוּ לִפְנֵי מִצָּה וְחֲזָרָת וְחֲרֹסֶת וּשְׁנֵי תַבְשִׁילִין. אֲףִי עַל פִּי שְׁאִין חֲרֹסֶת מִצָּה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צְדוֹק אוֹמֵר: מִצָּה. וּבִמְקוֹדֶשׁ- הָיוּ מְבִיאִים לִפְנֵי גּוּפוֹ שֶׁל פֶּסַח.</p>	<p>Mishnah Three</p> <p>They brought before him – he dips the lettuce, until he comes to the side-dish of the bread. They brought before him <i>matzah</i> and lettuce and <i>charoset</i> and two cooked dishes, even though <i>charoset</i> is not a <i>mitzvah</i>. R. Eliezer b. R. Tzadok says [It is] a <i>mitzvah</i>. And in the Temple, they would bring before him the body of the <i>Pesach</i>.</p>

¹ The poor person is the subject of the sentence. An alternative interpretation is: *And they are to provide him with not less than four cups of wine*. *Query*: Who is the subject of the sentence in this alternative interpretation?

² *Query*: Can you determine from the context the meaning of the word תְּמָחִי, *tamchuy*? See M. Peah 8:7.

<p>משנה ד מָזְגוּ לוֹ כּוֹס שֵׁנִי. וְכָאן הֵבֵן שׂוֹאֵל אָבִיו. וְאִם אֵין דַּעַת בְּבֶן, אָבִיו מְלַמְּדוֹ. מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלַּיְלוֹת, שֶׁבְכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמָצָה, הַלַּיְלָה הַזֶּה כָּלוּ מָצָה. שֶׁבְכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת, הַלַּיְלָה הַזֶּה מְרוֹר. שֶׁבְכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בָּשָׂר צָלִי שְׁלוֹק וּמִבְשָׁל, הַלַּיְלָה הַזֶּה כָּלוּ צָלִי. שֶׁבְכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ מְטְבִילִין פֶּעַם אַחַת, הַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְעָמִים. וּלְפִי דַעְתּוֹ שֶׁל בֶּן, אָבִיו מְלַמְּדוֹ. מִתְחִיל בְּגִנוּת וּמֵסִים בְּשִׁבְחָה, וְדוֹרֵשׁ מֵאֲרָמִי אוֹבֵד אָבִי [דְּבָרִים כו:ה] עַד שִׁיְגְמוֹר כָּל הַפָּרָשָׁה כְּלָה.</p>	<p>Mishnah Four They poured for him the second cup. And here the son asks his father;³ and if the son does not have understanding, his father teaches him. How is this night different from all nights? For on all nights we eat <i>chametz</i> and <i>matzah</i>, this night, all is <i>matzah</i>. For on all nights we eat other vegetables; this night, <i>maror</i>. For on all nights we eat meat roasted stewed or boiled, this night, all is roasted. For on all nights we dip one time, This night, two times. And according to the understanding of the son, his father teaches him. He begins with shame and concludes with praise, and explains from <i>An Aramean would attack my ancestor</i> [Deut.26:5] until he completes the whole <i>parshah</i>.</p>
<p>משנה ה רַבֵּן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר: כָּל שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלוּ בְּפֶסַח, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ, וְאֵלוּ הֵן: פֶּסַח, מָצָה, וּמְרוֹר. פֶּסַח- עַל שׁוּם שֶׁפֶּסַח הַמָּקוֹם עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. מָצָה- עַל שׁוּם שֶׁנִּגְאָלוּ אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם. מְרוֹר- עַל שׁוּם שֶׁמְרָרוּ הַמִּצְרַיִם אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם.</p>	<p>Mishnah Five Rabban Gamaliel would say: Whoever did not say these three things on <i>Pesach</i>, has not fulfilled his obligation, And these are they: <i>Pesach</i>, <i>Matzah</i>, and <i>Maror</i>. <i>Pesach</i>- for haMaqom passed over the houses of our fathers in Egypt. <i>Matzah</i>- for our fathers were redeemed from Egypt. <i>Maror</i>- for the Egyptians embittered our fathers' lives in Egypt.</p>

³ Query: What does the son ask? The word שׂוֹאֵל is translated here as 'ask.' Will it make a difference if we translate this Hebrew word as 'question' or 'inquire' instead of 'ask'?

בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חַיֵּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם, שְׁנַאֲמַר וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם. לְפִיכֵךְ אֲנַחֲנוּ חַיִּבִּין לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבַּח לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדָּר לְבָרֵךְ לְעֹלָה וּלְקַלֵּס לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאַבוֹתֵינוּ וּלְנוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלֶּה. הוֹצִיאָנוּ מֵעֲבָדוּת לְחֵירוֹת מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב וּמֵאֲפֶלֶת לְאוֹר גָּדוֹל וּמִשְׁעָבוֹד לְגָאֹלָה וְנֹאמַר לְפָנָיו הַלְלוּיָהּ.	In every generation, a person is obligated to see himself as if he went out of Egypt, as it is said <i>And you shall tell your son on that day, 'It is because of this the Lord did for me when I went out of Egypt'.</i> [Ex. 13:8] Therefore we are obligated to thank, to sing <i>hallel</i> , to praise, to glorify, to exalt, to adore, to bless, to raise, and to laud to the One who did for our fathers and for us all these miracles. He took us out from slavery to freedom, from anguish to joy, and from mourning to festival, and from deep darkness to great light, and from slavery to redemption; so let us say before him <i>Halleluyah</i> .
---	--

מִשְׁנָה ו' עַד הֵיכָן הוּא אוֹמֵר? בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: עַד אִם הַבָּנִים שִׂמְחָה. וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: עַד חֲלִמִישׁ לְמַעְיָנוּ מֵיָם. וְחוֹתֵם בְּגָאֹלָה. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: אֲשֶׁר גָּאֲלָנוּ וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְלֹא הָיָה חוֹתֵם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כֵּן ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יִגְיַעֲנוּ לְמוֹעֲדִים וּלְרִגְלִים אֲחֵרִים הַבָּאִים לְקִרְאָתֵנוּ לְשִׁלוֹם, שִׂמְחִים בְּבִנְיָן עִירָךְ וְשִׂשִׁים בְּעִבּוֹדֶתְךָ, וְנֹאכֵל שֶׁם מִן הַזִּבְחִים וּמִן הַפֶּסַחִים כו' עַד בְּרוּךְ אַתָּה ה' גָּאֵל יִשְׂרָאֵל	Mishnah Six To what point does he say [the <i>Hallel</i>]? The House of Shammai say: to <i>Mother of children joyous</i> [Psalm. 113, verse 9]. And the House of Hillel say: to <i>Flintstone into a fountain</i> [Psalm 114, verse:8]. And he seals [this recital] with [the] Redemption [blessing]. R. Tarfon says: <i>Who redeemed us and redeemed our fathers from Egypt.</i> And he would not seal [the Redemption blessing] R. Akiva says: <i>So, Lord our God and the God of our fathers, may He bring us to other appointed times and festivals that come toward us in peace, rejoicing in the rebuilding of your city and joyful in your Temple service, and there we shall eat of the sacrifices and the Pesach offerings, etc.</i> until <i>Blessed are you Lord, who redeemed Israel.</i>
--	--

משנה ז	Mishnah Seven
מִזְגוּ לוֹ כּוֹס שְׁלִישִׁי.	They poured for him the third cup.
מְבָרֵךְ עַל מִזְוֹנוֹ.	He blesses over his food.
רְבִיעִי-	The fourth-
גּוֹמֵר עָלָיו אֶת הַהֶלֶל,	he finishes over it the <i>Hallel</i> ,
וְאוֹמֵר עָלָיו בְּרַכַּת הַשִּׁיר.	and says over it the Blessing of the Song.
בֵּין הַכּוֹסוֹת הָלָלוּ.	Between these cups,
אִם רוֹצֶה לְשָׁתוֹת,	if he wants to drink,
יִשְׁתֶּה.	he may drink.
בֵּין שְׁלִישִׁי לְרְבִיעִי,	Between the third and the fourth,
לֹא יִשְׁתֶּה.	he may not drink.

משנה ח	Mishnah Eight
אֵין מְפַטְרִין אַחֲרֵי הַפֶּסַח	We do not finish up after the <i>Pesach</i>
אֶפִּיקוֹמֵן.	with <i>afikomen</i>
יִשְׁנוּ מִקְצָתוֹ,	[If] some of them slept,
יֵאָכְלוּ.	they may eat.
כָּלָן,	[But if] all of them [slept],
לֹא יֵאָכְלוּ.	they may not eat.
רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר:	R. Yossi says:
נִתְנַמְנְמוּ,	[If] they dozed,
יֵאָכְלוּ.	they may eat.
נִרְדְּמוּ,	[But if] they fell into deep sleep,
לֹא יֵאָכְלוּ.	they may not eat.

משנה ט	Mishnah Nine
הַפֶּסַח אַחֲרֵי חֲצוֹת	The <i>Pesach</i> after midnight
מְטַמֵּא אֶת הַיָּדִים.	makes the hands impure.
הַפְּגוּל וְהַנוֹתֵר	<i>Piggul</i> and <i>Notar</i> ⁴
מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדִים.	make the hands impure.
בֵּרַךְ בְּרַכַּת הַפֶּסַח	[If] he blessed the <i>Pesach</i> blessing,
פָּטַר אֶת שֵׁל זֶבַח.	he has exempted that of the <i>Zevach</i> .
בֵּרַךְ אֶת שֵׁל זֶבַח,	[If] he blessed that of the <i>Zevach</i> ,
לֹא פָטַר אֶת שֵׁל פֶּסַח,	he has not exempted that of the <i>Pesach</i> ,
דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל.	the words of R. Yishma'el.
רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר:	R. Akiva says:
לֹא זֶה פּוֹטֵרֵת זֶה,	This does not exempt that,
וְלֹא זֶה פּוֹטֵרֵת זֶה.	and that does not exempt this.

⁴ Definitions: *Piggul* פגול = sacrifice brought with intention to eat it after its permitted time.
Notar נותר = sacrifice meat not eaten within its permitted time.

What is Tosefta?

Is Tosefta the first commentary on the Mishnah, a role that was ultimately taken over by Gemara? Or is Tosefta an earlier version of the Mishnah, the raw material from which the Mishnah was created?

To help us focus on this question, the sections of T. Pesachim Chapter 10 which are identical to M. Pesachim, Chapter 10, are underlined and bolded in the Hebrew source below, and are presented in Times New Roman, a serif font, in both the Hebrew source and the translation.

<p>הלכה א</p> <p><u>ערב פסחים סמוך למנחה</u></p> <p><u>לא יאכל אדם עד שתחשך.</u></p> <p><u>אפי' עני שבישראל</u></p> <p><u>לא יאכל עד שיסב.</u></p> <p><u>ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין</u></p> <p>שיש בהן כדי רביעית</p> <p>בין חי בין מזוג בין חדש בין ישן.</p> <p>ר' יהודה א':</p> <p>ובלבד שיהא בו טעם יין ומראה</p>	<p>Halachah One [cmp. M. 10:1]</p> <p>The eve of <i>Pesachim</i>, close to <i>mincha</i>-time, a person is not to eat until it gets dark.</p> <p>Even the poorest of Israel</p> <p>is not to eat until he sits down formally.</p> <p>He is not to have less than four cups of wine that have within them the measure of a fourth [of a <i>log</i>] whether live or diluted, whether new or old.</p> <p>R. Judah says:</p> <p>As long as it has the taste of wine and [its] appearance.</p>
<p>הלכה ב</p> <p><u>מזגו לו כוס ראשון</u></p> <p><u>בית שמיי א'</u></p> <p><u>מברך על היום</u></p> <p><u>ואחר כך מברך על היין</u></p> <p>שהיום גורם ליין שיבא</p> <p>וכבר קדש היום</p> <p>ועדיין יין לא בא.</p> <p><u>ובית הלל אומ'</u></p> <p><u>מברך על היין</u></p> <p><u>ואחר כך מברך על היום</u></p> <p>שהיין גורם</p> <p>לקדושת היום שתאמר.</p>	<p>Halachah Two [cmp. M. 10:2]</p> <p>They poured for him the first cup.</p> <p>The House of Shammai say:</p> <p>He blesses over the day</p> <p>and then he blesses over the wine</p> <p>for the day causes the wine to come</p> <p>and the day has already been sanctified</p> <p>and the wine has not yet come.</p> <p>And the House of Hillel say:</p> <p>He blesses over the wine</p> <p>and then he blesses over the day</p> <p>for the wine causes</p> <p>the [blessing over] the holiness of the day to be said.</p>
<p>הלכה ג</p> <p>דבר אחר: ברכת היין תדירא</p> <p>וברכת היום אינה תדירה</p> <p>והלכה כדברי בית הלל</p>	<p>Halachah Three</p> <p>Another view: The wine blessing is frequent</p> <p>and the day blessing is not frequent.</p> <p>and the Halachah is like the words of the House of Hillel.</p>
<p>הלכה ד</p> <p>מצוה על אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל</p> <p>במה משמחן? ביין</p> <p>דכת'</p> <p>ויין ישמח לבב אנוש</p>	<p>Halachah Four</p> <p>It is a <i>mitzvah</i> upon a person to gladden his children and the members of his house in the pilgrimage holiday.</p> <p>With what does he make them happy? with wine,</p> <p>as it is written,</p> <p><i>And wine gladdens the heart of a person</i> (Psalms 104:15).</p>

ר' יהודה או' נשים בראוי להם וקטנים בראוי להם	R. Judah says: Women with what is appropriate for them, and children with what is appropriate for them.
הלכה ה השמש מכביש בבני מעים ונותן לפני האורחין אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים	Halachah Five The waiter dips intestines and puts [them] before the guests. Even though there is no proof for the matter, there is a hint for the matter: <i>Plough a furrow so that you not sow to thorns</i> (Jer.4:3).
הלכה ו המקרא את ההלל הם הולכין אצלו וקורין והוא אין הולך אצלם	Halachah Six One who leads the reading of the <i>Hallel</i> , they go to him and read and he does not go to them.
הלכה ז המקרא את בניו ובנותיו קטנים צריך להיות עונה עמהן במקום שעונין באי זה מקום הוא עונה? הגיע לברוך הבא אומ' עמהן בשם ה' הגיע לברכנוכם אומ' עמהן מבית ה'	Halachah Seven One who leads the reading for his minor sons and daughters he must respond with them in the place they respond. In which place does he respond? When he reaches <i>'Praised be the one who comes'</i> he says with them <i>in the name of the Lord'</i> When he reaches <i>'We have blessed you'</i> , He says with them <i>'from the house of the Lord'</i> .
הלכה ח בני העיר שאינן להן מי שיקרא את ההלל הולכין לבית הכנסת וקורין פרק ראשון והולכין ואוכלין ושותין וחוזרין ובאין וגומרין את כולו ואם אי אפשר להן גומרין את כולו ההלל- אין פוחתין ממנו ואין מוסיפין עליו.	Halachah Eight People of the city who do not have someone to lead them in the <i>Hallel</i> go to the synagogue and read the first chapter and go and eat and drink and return and come and finish it in its entirety. and if it is impossible for them, they finish it in its entirety. As to the Hallel, we don't reduce it and we don't add on to it.
הלכה ט ר' לעזר בן פרטא היה פושט בו דברים ר' היה כופל בו דברים ר' לעזר אמ': חוטפין מצה לתינוקות בשביל שלא ישנו ר' יהודה או': אפי' לא אכל אלא פרפרת אחת אפי' לא טבל אלא חזרת אחת חוטפין מצה לתינוקות בשביל שלא ישנו. <u>עד היכן הוא אומ'?</u> <u>בית שמאי או':</u> <u>עד אם הבנים שמחה</u>	Halachah Nine [cmp. M. 10:6,3] R. Lazar b. Parta would keep it simple. Rebbi would repeat phrases. R. Lazar says: We grab <i>matzah</i> for [the sake of] the children so that they not fall asleep. R. Judah says: Even if he has eaten only one side-dish, even if he has dipped only one lettuce, we grab <i>matzah</i> for [the sake of] the children so that they not fall asleep. To which point does he say [the Hallel]? The House of Shammai say: until <i>Mother of children joyous.</i>

<p><u>ובית הלל אומ':</u> <u>עד חלמיש למעינו מים</u> <u>וחותם בגאולה</u> אמרו בית שמיי לבית הלל: וכי כבר יצאו שמזכירין יציאת מצרים? אמרו להם בית הלל אפילו הוא ממתין עד קרות הגבר הרי אילו לא יצאו עד שש שעות ביום. היאך אומר את הגאולה ועדין לא נגאלו? <u>המצה והחזרת והחרוסת</u> <u>אף על פי שאין חרוסת מצוה</u> <u>ר' לעזר בי ר' צדוק אומ' מצוה</u> <u>במקדש</u> <u>מביאין לפניו גופו של פסח</u></p>	<p>And the House of Hillel say: until <i>Flintstone into a fountain</i>. and he seals [Hallel] with the redemption [blessing]. Said the House of Shammai to the House of Hillel: <i>Have they already left that we should mention the Exodus?</i> Said to them the House of Hillel: <i>Even if he waits until the call of the rooster,</i> <i>they didn't leave until six hours of the day.</i> <i>So how can he say the redemption [blessing]</i> <i>yet they have not yet been redeemed!?</i> <i>Matzah</i> and lettuce and <i>charoset</i> even though <i>charoset</i> is not a <i>mitzvah</i>. R. Lazar b. Tzadok says: A <i>mitzvah</i>. In the Temple they bring before him the body of the <i>Pesach</i>.</p>
<p>הלכה י' מעשה ואמ' להם ר' לעזר בר' [צדוק] לתגרי לוד: בואו וטלו לכם תבלי מצוה</p>	<p>Halachah Ten A <i>ma'aseh</i> when R. Lazar ben R. Tzadok said to the merchants of Lod: "Come and take for yourselves the spices of <i>mitzvah</i>."</p>
<p>הלכה יא <u>אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן</u> כגון אגוזין תמרים וקליות. חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח כל הלילה אפלו בינו לבין בנו אפלו בינו לבין עצמו אפלו בינו לבין תלמידו</p>	<p>Halachah Eleven [cmp. M. 10:8] We do not finish up after the <i>Pesach</i> with <i>afikoman</i> like nuts, dates, or roasted grain. A person is obligated to study the laws of the <i>Pesach</i> all night, even [if] only between him and his son, even [if] only between him and himself, even [if] only between him and his student.</p>
<p>הלכה יב מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין בבית ביתוס בן זונין בלוד והיו עסוקין בהלכות הפסח כל הלילה עד קרות הגבר הגביהו מלפניהן ומועדו והלכו להן לבית המדרש</p>	<p>Halachah Twelve A <i>Ma'aseh</i> of Rabban Gamliel and the elders who were reclining in the house of Baitos b. Zonin in Lod, and were occupied with the laws of the <i>Pesach</i> all night until the call of the rooster. They lifted [the table] and stirred and went off to the study hall</p>
<p>הלכה יג אי זו היא ברכת הפסח? ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לוכל הפסח. אי זו היא ברכת הזבח? ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לוכל הזבח.</p>	<p>Halachah Thirteen [cmp. M. 10:9] What is the blessing over the <i>Pesach</i>? Blessed who sanctified us through his <i>mitzvot</i> and commanded us to eat the <i>Pesach</i>. What is the blessing over the [festival] sacrifice? Blessed who sanctified us through his <i>mitzvot</i> and commanded us to eat the [festival] sacrifice.</p>

Translation by Reuven Z. Cohn based on Bokser, *The Origins of the Seder*

The Farmer's Recitation: M. Pesachim 10:4 tells us to include in the Passover Seder the farmer's recitation that begins in verse 5 with the words אָרָמִי אֲבִד אָבִי, *Arami Oved Avi*. **Query:** Why were these particular verses chosen? Is the context of these verses relevant to the Seder? Is the patterning highlighted below relevant?

וְהָיָה כִּי-תָבוֹא אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה; וּרְשִׁתָּהּ וְיֹשְׁבֹתָּ בָּהּ.	1 And it shall be, when you come into the land which the LORD your God gives you for an inheritance, and you possess it, and dwell therein;
וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל-פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לְךָ וּשְׂמַתָּ בַטֵּנָא; וְהִלַּכְתָּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יְבָחַר ה' אֱלֹקֶיךָ לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם.	2 that you shall take of the first of all the fruit of the ground, which you shall bring in from your land that the LORD your God gives you; and you shall put [it] in a basket and you shall go to the place which the LORD your God shall choose to cause His name to dwell there.
וּבָאתָ אֶל-הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם; וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם הַזֶּה לַיהוָה אֱלֹקֶיךָ כִּי-בָאתִי אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאֲבֹתֵינוּ לָתֵת לָנוּ.	3 And you shall come to the priest who shall be in those days, and you shall say to him: 'I profess ¹ this day to the LORD your God, that I have come to the land which the LORD swore to our fathers to give to us.'
וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֵּנָא מִיָּדְךָ; וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹקֶיךָ.	4 And the priest shall take the basket from your hand, and he shall set it down before the altar of the LORD your God.
וְעִנִּיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ אָרָמִי אֲבִד אָבִי וַיֵּרַד מִצְרַיִם וַיִּגְרַע שָׁם בְּמִתֵּי מַעֲט; וַיְהִי-שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם וְרַב.	5 And you shall speak and say before the LORD your God: 'An Aramean astray [was] my ancestor, and he went down into Egypt, and he sojourned there, few in number; and he became there a nation, great, mighty, and populous.
וַיַּרְעוּ אֶתֵּנוּ הַמִּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ; וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבָדָה קָשָׁה.	6 And the Egyptians dealt ill with us, and they afflicted us, and they put upon us hard bondage.
וַנִּצְעַק אֶל-ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ; וַיִּשְׁמַע ה' אֶת-קוֹלֵנוּ וַיֵּרָא אֶת-עֲנִינוֹ וְאֶת-עֲמָלֵנוּ וְאֶת-לַחְצֵנוּ.	7 And we cried to the LORD, the God of our fathers, and the LORD heard our voice, and He saw our affliction, and our toil, and our oppression.
וַיּוֹצֵאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וּבְזֶרַע נְטוּיָה וּבְמִרְא גָדֹל וּבְאֹתוֹת וּבְמִפְתִּיִם.	8 And the LORD brought us out of Egypt with a mighty hand, and with an outstretched arm, and with great terribleness, and with signs, and with wonders.
וַיְבִיאֵנוּ אֶל-הַמָּקוֹם הַזֶּה; וַיִּתֵּן-לָנוּ אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ.	9 And He has brought us into this place, and He has given us this land, a land flowing with milk and honey.
וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת-רֵאשִׁית פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-נָתַתָּה לִּי ה'; וְהִנַּחְתּוּ לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ, וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ.	10 And now, behold, I have brought the first of the fruit of the land, which You have given me, O LORD.' And you shall set it down before the LORD your God, and worship before the LORD your God.
וּשְׂמַחְתָּ בְּכָל-הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן-לְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ--וּלְבֵיתְךָ: אֹתָהּ וְהַלְוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ. {ס}	11 And you shall rejoice in all the good which the LORD your God has given to you, and to your house, you, and the Levite, and the stranger that is in your midst.{S}

¹ I profess. In the Biblical text, the word translated here as 'I profess' is *higadti*, הִגַּדְתִּי.